GEMEENTE OSS
POSTKAMER
Datum: 25 JUN 2025
Afdeling: RG
kopie: RO

Raad van de gemeente Oss
Postbus 5
5.1.2e OSS

Datum	Ons nummer	Uw kenmerk
24 juni 2025	202500973/1/R2	5594834

Inlichtingen
5.1.2e
5.1.2e

Onderwerp
Oss
Bp Hoornwerk Vidi 5.1.2e - 2023

Procedure
Beroep

Geachte heer/mevrouw,

Hierbij stuur ik u stukken die zijn ingediend in bovengenoemde procedure.
De naam en het nummer van deze zaak zijn u eerder meegedeeld. U vindt ze bovenaan dit bericht onder "Onderwerp" en "Ons nummer".

Ik verzoek u naar aanleiding van de stukken een verweerschrift in te dienen. U krijgt daarvoor tot en met 22 juli 2025 de tijd.

Verder verzoek ik u om, als u een besluit als bedoeld in artikel 6:19, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht hebt genomen of als u dat nog gaat nemen, dit aan de Afdeling te laten weten.

Privacy
De Afdeling stuurt de stukken die u stuurt, door aan de andere partijen. Houdt u daar rekening mee als u stukken met privacygevoelige informatie stuurt. Voor meer informatie gaat u naar www.raadvanstate.nl/privacyverklaring.

Aangezien dit bericht geautomatiseerd is aangemaakt, is dit niet ondertekend.

Hoogachtend,
de griffier

Postbus 20019 - 5.1.2e Den Haag - T 5.1.2e - F 5.1.2e - www.raadvanstate.nl
Bij correspondentie de datum en het nummer van deze brief vermelden

1A

Stichting Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e **(SBSR)**
5.1.2e
5.1.2e , 5.1.2e

RAAD VAN STATE
INGEKOMEN
18 FEB. 2025
ZAAKNR. 202500973
AAN: R2
BEHANDELD DD: PAR:

Datum: 16 februari 2025

Aan: Raad van State, Afdeling Bestuursrechtspraak
Postbus 20019
5.1.2e Den Haag

Betreft: Beroepschrift tegen het vaststellingsbesluit bestemmingsplan 'Hoornwerk Vidi Reo 5.1.2e – 2023' van de gemeente Oss

Geachte leden van de Afdeling Bestuursrechtspraak,

Namens de Stichting Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e (SBSR) dien ik dit beroepschrift in tegen het vaststellingsbesluit van de gemeenteraad van Oss over het bestemmingsplan 'Hoornwerk Vidi 5.1.2e – 2023'. Dit besluit is genomen op 12 december 2024 en bekendgemaakt op 6 januari 2025.

Onze bezwaren richten zich op de volgende punten:

1. De negatieve gevolgen voor het beschermde stadsgezicht van 5.1.2e en het bestemmingsplan 'Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e – 2013'.
2. De strijdigheid met bestaande beleidskaders.
3. Onjuiste en onvolledige informatie, evenals subjectieve argumentatie in de reactie op onze zienswijze.
4. Het gebrek aan transparantie tijdens het hele proces.

1. Belang van de SBSR

De SBSR zet zich in voor het behoud van het beschermde stadsgezicht van 5.1.2e, dat sinds 1977 officieel is aangewezen. Dit gebied omvat unieke monumentale en landschappelijke waarden die essentieel zijn voor het historische karakter van de stad (zie bijlagen 1, 2 en 3). Wij verzetten ons tegen plannen die deze waarden aantasten, zoals het bestemmingsplan 'Hoornwerk Vidi 5.1.2e – 2023' (zie bijlage 4a en b).

2. Samenvatting van het geschil

Het nieuwe bestemmingsplan maakt grootschalige bebouwing en ander gebruik mogelijk op het Hoornwerk, binnen het beschermde stadsgezicht van 5.1.2e. Dit druist in tegen de regels van het bestemmingsplan 'Beschermd Stadsgezicht Ravenstein – 2013' (zie bijlage 5) en leidt tot

aantasting van archeologische, cultuurhistorische en landschappelijke waarden. Met name de uniciteit van het grotendeels onbebouwde Hoornwerk wordt hierdoor aangetast (bron: Toelichting bestemmingsplan, hoofdstuk 1 en 2).

3. Analyse van het bestemmingsplan

3.1. Strijdigheid met beleidskaders en de dubbelbestemmingen

3.1.1. Monumentenwet en Erfgoedwet, Verdrag van Granada

Het nieuwe bestemmingsplan wijkt af van de enkelbestemmingen 'Groen' en 'Verkeer - Verblijf', de dubbelbestemmingen 'Waarde – Archeologie historische kern' en 'Waarde – Beschermd stadsgezicht' en dubbelbestemming 'Waarde – Rijksmonumentaal terrein' (bron: Toelichting bestemmingsplan, hoofdstuk 1.3). Hoewel de gemeente stelt dat de bebouwing een positief effect heeft op de zichtbaarheid van het Hoornwerk, worden het open, groene karakter en de archeologische waarde ervan blijvend aangetast. Dit aarden verdedigingswerk is uniek, omdat dit het enige hoornwerk in Nederland is dat niet ten prooi is gevallen aan stadsuitbreiding zoals elders.

Het nieuwe bestemmingsplan is niet in overeenstemming met de Monumentenwet 1988 en het Verdrag van Granada. De wijziging van de bestemming naar 'gemengd gebruik' gaat in tegen de conserverende taakstelling die is vastgelegd in het aanwijzingsbesluit uit 1977 (bijlage 1 en 2). Het plan biedt ruimte voor ongewenste toekomstige ontwikkelingen die de erfgoedbescherming verder ondermijnen.

3.1.2. Voorbereiding Wro 2008, Wabo, Bor en Awb

In de procedure van het nieuwe bestemmingsplan is geen voorontwerpplan gepubliceerd met vooroverleg en inspraakmogelijkheden. Uit de regels van het bestemmingsplan van 2013 blijkt dat er geen vrijstellingen voor bebouwing of ander gebruik van de gronden zijn, en dat er geen overgangsrechten van toepassing zijn. Wij zijn van mening dat voor deze planwijziging een uitgebreide procedure (Wabo, art. 3.10) gevolgd had moeten worden, aangezien het hier gaat om een rijksmonument. De procedures door het gemeentebestuur beantwoordt niet aan de beginselen van een goede ruimtelijke ordening.

3.2. Afweging van belangen

De economische en maatschappelijke belangen zijn niet adequaat afgewogen tegen de belangen van erfgoedbehoud en de leefomgeving van bewoners. Verder is de verantwoording in de Nota van zienswijzen niet concreet: zo wordt gesteld dat het proces zorgvuldig is doorlopen doordat 'deskundigen' zijn geraadpleegd, maar een inhoudelijke onderbouwing van die deskundigheid ontbreekt. Men zegt: "Er is veelvuldig overleg met interne specialisten omtrent archeologie, cultuurhistorie en erfgoed. De architect heeft veel kennis van de bouwhistorie van [redacted] 5.1.2e "(bijlage 9, pagina 4). Echter: "De reclamanten hebben gelijk wat betreft de omschrijving middeleeuwse vesting, dit is aangepast in de toelichting" (bijlage 9, pagina 7).

3.3. Gebrek aan transparantie en zorgvuldigheid

Het participatieproces was onvoldoende transparant. Besluitvorming werd voorbereid in een beperkte kring, maar gepresenteerd als de mening van het overgrote deel van de inwoners van 5.1.2e . Namens SBSR hebben wij onze bezwaren tegen de bouwplannen op het Hoornwerk uitvoerig uiteengezet in onze zienswijze van 6 februari 2024 (bijlage 8) en meermaals gedeeld in het *Brabants Dagblad* en tijdens voorlichtings- en inspreekavonden (bijlage 10). Deze werden echter steeds slechts ter kennisgeving aangenomen. Hoewel de gemeente stelt dat alle inspraak is verwerkt, zien wij nergens een serieuze weerlegging van onze argumenten, ook niet in de Nota van zienswijzen (bijlage 9, pagina 6, 7).

Opvallend is dat pas ná de terinzagelegging van het ontwerpplan een aantal onderzoeksresultaten bekend werd. Hierdoor konden wij in onze zienswijze niet reageren op onderwerpen als het waterhuishoudkundig onderzoek (16 oktober 2024), het Inrichtingsplan Bovenste Hoornwerk (18 oktober 2024), archeologisch onderzoek Hoornwerk (oktober 2024), nader onderzoek Ecologie Hoornwerk te 5.1.2e (25-10-2024) naar de gevolgen voor flora en fauna, waaronder de aanwezige beschermde bevers. Het verkeersveiligheidsonderzoek voor de ontsluitingsweg naar de Maasdijk hebben we zelfs nergens terug kunnen vinden. Dit schendt de verplichting tot zorgvuldigheid zoals voorgeschreven in de Algemene wet bestuursrecht.

3.4. Subjectiviteit en onjuistheden in de gemeentelijke beantwoording

3.4.1. Impactanalyse beschermd stadsgezicht

"Momenteel is het terrein afgesloten en betreft het een onbenut gebied", aldus de gemeente Oss in de Toelichting bestemmingsplan, hoofdstuk 2. Verwaarlozing mag echter geen excuus zijn voor ingrijpende vernieuwing. De gemeente stelt dat de bouwplannen "slechts beperkte invloed" hebben op de monumentale waarden en dat het plangebied "slechts marginaal" wordt aangetast. In werkelijkheid tast het nieuwe bestemmingsplan deze waarden fundamenteel aan. De plannen staan haaks op het voornemen om de ruimtelijke openheid te bewaren en het historische karakter van het Hoornwerk te verbeelden. De voorgestelde aarden wal van 5-6 meter met een maximaal bebouwd oppervlak van circa 4300 m^2 bij een maximale bebouwingshoogte van 8,5 meter, vormt een inbreuk op de gewenste ruimtelijke openheid (bron: Toelichting bestemmingsplan, hoofdstuk 3, p. 25-26).

3.4.2. Verkeerde voorstelling van zaken

In het verweerschrift van de gemeente Oss staat: 'We zullen trachten de omvang van Vidi Reo te beperken". Men spreekt van een gebouw van circa 1.500 m^2, maar het nieuwe bestemmingsplan biedt ruimte aan meer bebouwing. De gemeente gebruikt hiervoor de term "flexibel bestemmen", maar nergens wordt gemotiveerd waarvoor het extra bouwoppervlak is bedoeld. Tijdens de voorlichtingsavonden en in de plantoelichting werd uitsluitend gesproken over "het nieuwe gemeenschapshuis". Wij ervaren dit als misleidend.

De gemeente stelt dat de openheid van het Hoornwerk nauwelijks wordt aangetast door de bouw van Vidi Reo. In werkelijkheid mag op grond van het nieuwe bestemmingsplan maar liefst circa 4.300 m^2 worden bebouwd. Dat komt neer op een derde van het oorspronkelijke Hoornwerk. Met begrippen als "openheid", "beleefbaarheid", "eigentijds" en "verbeeldend" wordt de bebouwing gemotiveerd, maar in ruimtelijke zin kunnen er gebouwen worden opgetrokken van 110 x 30 meter met een gemiddelde hoogte van 6 meter en een inhoud van 19.800 m^3. Dit staat gelijk aan meer dan vijftig gemiddelde woningen!

De karakteristiek van het Hoornwerk – de lege, onbebouwde ruimte, aan drie zijden omgeven door een lage aarden wal – wordt ontegenzeglijk geweld aangedaan. De voorstelling van zaken dat de bouwplannen "slechts beperkte invloed" hebben op de monumentale waarden, ervaren wij eveneens als misleidend.

3.5. Ruimtelijke en functionele gevolgen

3.5.1. Parkeren

Wij hebben de impact van de bestemming 'verkeer en verblijf' op de open ruimte geanalyseerd. Het huidige parkeerterrein is ongeveer 4.400 m^2 groot. Voor het functioneren van het gemeenschapshuis moet nog ongeveer 2.000 m^2 aan parkeerplaatsen worden toegevoegd, wat het totaal op ongeveer 6.400 m^2 brengt. Daarnaast moet er parkeerruimte worden gereserveerd voor het resterende oppervlak van andere gebouwen. Dit was niet meegenomen in de plannen, dus volgens de *CROW-richtlijnen moet er nog ongeveer 1.300 m^2 worden toegevoegd. Het totaal aan parkeerruimte komt dan op circa 7.700 m^2.

De extra parkeerruimte gaat ten koste van de groene ruimte, die nu 15.600 m^2 beslaat. De bestaande groenstructuur van het beschermde Hoornwerk zal met circa 50% worden gereduceerd. Dit is niet wenselijk en wijzen wij af.

> **CROW: Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek*

3.5.2. Verkeersontsluiting

De nieuw aan te leggen ontsluitingsweg vanaf de Maasdijk zal het oorspronkelijke dijklandschap uit de 14e eeuw en de begrenzing van het Hoornwerk onherstelbaar beschadigen. Daarnaast zijn er weldegelijk nadelige gevolgen voor de flora en fauna, waaronder de aanwezige bevers. Ook maken wij ons zorgen over de verkeersveiligheid: de Maasdijk ligt ongeveer vier meter hoger dan het Hoornwerk, maar de ontsluitingsweg staat bijna haaks getekend op de Maasdijk (bijlage 4a en b). De effecten van deze nieuwe toegangsweg op de verkeersafwikkeling in 5.1.2e zijn onvoldoende onderzocht. Het waterschap, dat toezicht houdt op de dijk, is niet aantoonbaar geconsulteerd en heeft nog geen bevestiging tot een mogelijke uitvoering gegeven.

3.6. Precedentwerking

Het toestaan van de voorgestelde bebouwing binnen dit bestemmingsplan ondermijnt de doelstelling en effectiviteit van de erfgoedbescherming zoals geregeld in het Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e – 2013. Met de vaststelling van het bestemmingsplan Hoornwerk 2023 schept de gemeente Oss een precedent dat naast deze aantasting ook die van andere beschermde locaties binnen de gemeente mogelijk maakt. Een vergelijkbare situatie doet zich voor op de Maasdijk in 5.1.2e, waar de beschermde status niet voldoende lijkt om de bouw van een niet-functionele kademuur tegen te houden. Het is daarom van cruciaal belang de beschermingsdoelstellingen streng te handhaven.

4. 't Kempke als alternatief

De afwijzing van 't Kempke als alternatieve locatie is niet onderbouwd met een vergelijkende analyse. De huidige afweging blijft beperkt tot algemene uitspraken zonder duidelijke onderbouwing (Toelichting bestemmingsplan, hoofdstuk 3). De alternatieve locatie 't Kempke is geschikt voor de bouwplannen en biedt diverse voordelen, waaronder lagere kosten, behoud van het Hoornwerk als erfgoed, geen impact op het beschermde stadsgezicht, een centralere ligging, betere bereikbaarheid en een verbeterde leefbaarheid in de stad.

't Kempke ligt net buiten de historische kern en is al in gebruik voor maatschappelijke functies. Het terrein wordt omgeven door een tenniscomplex, scholen, woonwijken en een NS-station. In de toekomst worden in de directe omgeving nieuwe woonwijken gerealiseerd. De gemeente heeft dit alternatief niet voldoende onderzocht of afgewogen (bron: Toelichting bestemmingsplan, hoofdstuk 3).

5. Conclusie en verzoek

Wij verzoeken de Afdeling Bestuursrechtspraak:

1. Het vaststellingsbesluit van het bestemmingsplan 'Hoornwerk Vidi 5.1.2e – 2023' te vernietigen.
2. De gemeente Oss op te dragen het bestemmingsplan van 2013 te handhaven, omdat dit recht doet aan de cultuurhistorische, archeologische, landschappelijke en ecologische waarden van het Hoornwerk.
3. De gemeente Oss op te roepen de alternatieve locatie 't Kempke te onderzoeken en te zorgen voor meer transparantie en betere participatie.
4. Ten slotte verzoeken wij u de StAB om advies te vragen.

Wij zijn bereid onze beroepsgronden mondeling toe te lichten en verzoeken u ons uit te nodigen voor een zitting.

5.1.2e

Olga 5.1.2e
voorzitter SBSR

Bronnen

Alle van toepassing zijnde stukken met betrekking tot dit beroep zijn opgenomen in de bijlagen van de Raadsvergadering van 12 december 2024 onder agendapunt 12 en dienen als aangehecht bij dit beroepschrift beschouwd te worden.

Zie site: https://oss.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/da887f92-bd88-4e66-a7da-788590c5e20f

Gemeente Oss (2023). Bestemmingsplan Hoornwerk Vidi 5.1.2e – 2023. Toelichting. t_NL.IMRO.0828.BPhrnwrkvidreorvn-ON01.pdf

Gemeente Oss (2023). Bestemmingsplan Hoornwerk Vidi 5.1.2e – 2023. Bijlagen bij toelichting. b_NL.IMRO.0828.BPhrnwrkvidreorvn-ON01.pdf

Bijlagen

1. Stads- en dorpsgezichten, artikel 20 van de monumentenwet
2. Stadsplattegrond Monumentenwet 1977
3. Geïnventariseerde objecten historische bebouwing 5.1.2e 1995 opgesteld

4.a. Bestemmingsplan NIEUW Hoornwerk-verbeelding 2023

4.b. Inrichtingsplan Bovenste Hoornwerk

5. Plangrenzen van BP 'Beschermd stadsgezicht -2013
6. Beschermd Stadsgezicht 2013
7. Bovenste Hoornwerk en Merian (uitsnede)
8. Zienswijze SBSR, 6 februari 2024
9. Nota van zienswijzen en wijzigingen ontwerpbestemmingsplan 'Hoornwerk Vidi Reo 5.1.2e – 2023'
10. Inspreeknotitie – november 2024

Bijlage 1

ID 1510
C-2 21/6/1977

STADS- EN DORPSGEZICHTEN EX ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET

RAVENSTEIN, gemeente Ravenstein

Toelichting

Het te beschermen stadsgezicht omvat het op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 122) door een stippellijn omgrensde gebied. → Bijlage 2

De bouw van het voormalige kasteel (ter plaatse van de huidige Kasteelse plaats) in 1360 kan worden beschouwd als het stichtingsjaar van Ravenstein. De stichter, Walraven van Valkenburg, aan wiens naam en kasteel de stad haar naam zal hebben ontleend, verplaatste zijn kasteel in dat jaar naar de Maas, waarschijnlijk in verband met een betere bescherming van zijn belangen op de tolheffing ter plaatse. Om practische en wellicht uit veiligheidsoverwegingen zullen zijn dienaren, handels- en ambachtslieden, zich in zijn directe nabijheid hebben gevestigd. Een gracht, die dit geheel een zekere bescherming gaf, liep vanaf de kasteelgracht om de toenmalige rentmeesterij (ter plaatse van het huidige zusterklooster) door de pastorietuin, en waarschijnlijk zuidelijk van de Landpoort (in het meest noordelijke deel van de huidige Landpoortstraat) en voorts in noordoostelijke richting ter plaatse van de huidige bebouwing westelijk van de Nieuwstraat. Reeds op 4 mei 1380 verkreeg de plaats stadsrechten.
In 1522 worden in opdracht van de landsheer de vestingwerken vernieuwd, die, zoals gebruikelijk in die tijd, een recht-hoekig karakter droegen. De situaties nabij de Kasteelse poort en van de Maaspoort herinneren hier nog aan. Aan de Landpoort herinnert alleen de naam van de naar deze poort genoemde straat.
Alhoewel na de grote brand op 10 juni 1606 de stad met uitzondering van het kasteel en een enkel huis werd verwoest, is zij met behulp van (rehabilitatie)premie van de landsheer, met behoud van het stratenplan in verband met de verdedigingseisen, herbouwd. Tevens werd de stad daarbij uitgebreid:

naar het oosten (met name de bebouwing aan de Nieuwstraat) en aan de westzijde van de Walstraat en naar het zuiden (tussen de Molensingel en het zuidelijk deel van de Walstraat). In verband met een bezetting van Hollandse soldaten werden vanaf 1631 nieuwe, toenmalig moderne, stenen gebastionneerde vestingwerken aangelegd. Het gehele complex werd voorzien van een grachtengordel, die behoudens ter plaatse van de spoorlijn nog nagenoeg compleet aanwezig is. De vestingwerken zelf zijn na de vlucht van het staatsgarnizoen in 1672 onbruikbaar gemaakt. Slechts ondergronds resten de fundamenten, terwijl in de loop der tijden de grachten aan de stadzijde successievelijk zijn opgevuld en in gebruik genomen als tuin.

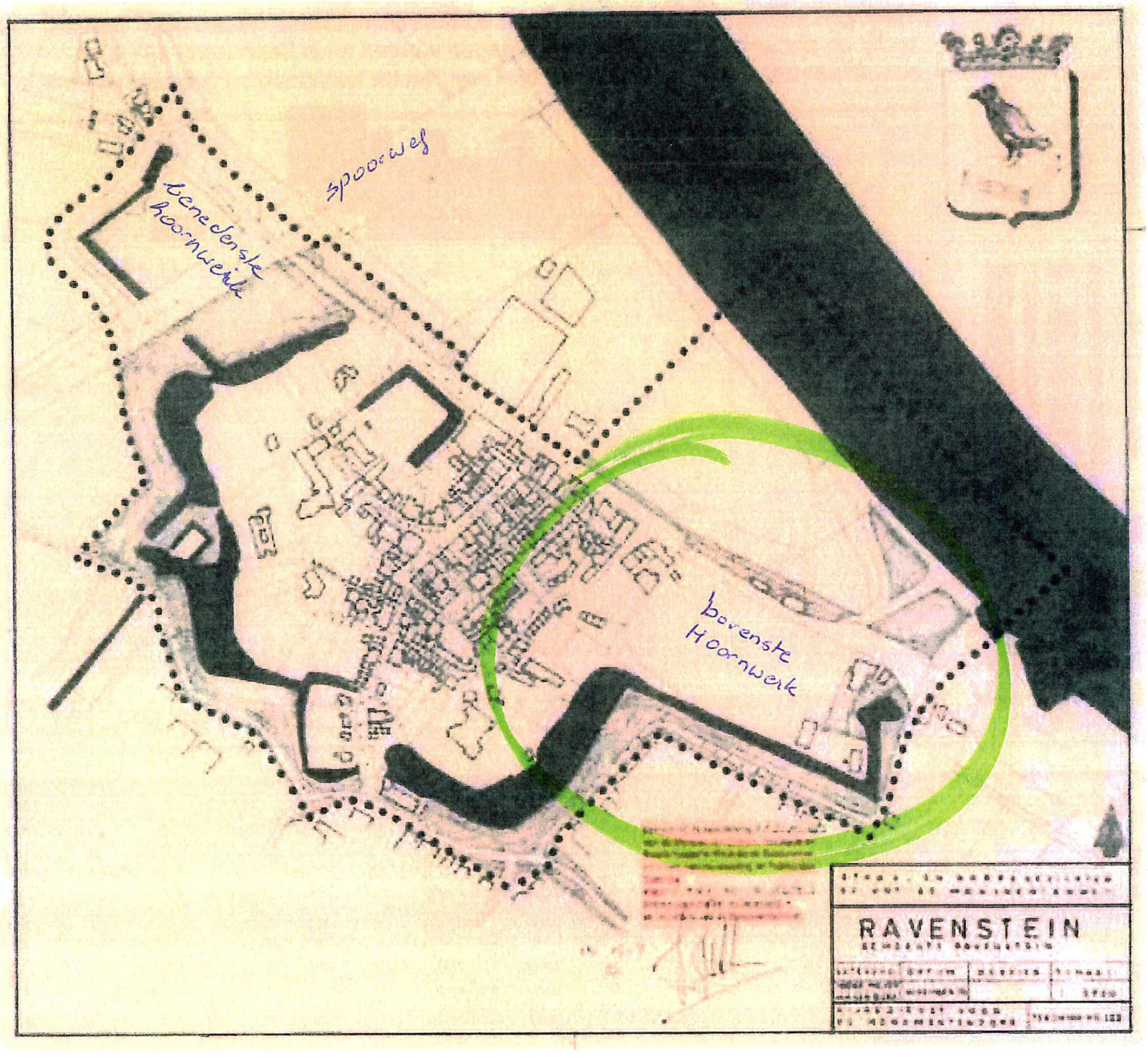
De structuur van de nederzetting zelf is behoudens op een enkele plaats waar door een al te voortvarende hand de slopershamer werd gehanteerd practisch geheel behouden gebleven. Ook in de bebouwing zelf spiegelt zich het historische beeld nog duidelijk af. Karakteristiek voor 5.1.2e is, dat alhoewel het geheel slechts uit een tiental straten bestaat, dit geheel toch een duidelijk stedelijk aanzien heeft. Dit kenmerk wordt vooral bewerkstelligd door een aaneengesloten bebouwing met een duidelijk woonhuiskarakter. Ook daar waar in het recente of verdere verleden winkelvestigingen zijn ontstaan, draagt de bebouwing door de veelal afwezigheid van grote etalages of grote winkelpuien over het algemeen nog het karakter van een woning. De bebouwing zelf wordt voor het merendeel bepaald door twee verdiepingen met een kap, waarvan de nokrichting doorgaans loodrecht staat op de as van de straat. Dit onderstreept nog eens extra het individuele karakter van de afzonderlijke panden. De individualiteit der panden wordt bovendien versterkt door een verticale scandering in de architectonische vormgeving door toepassing van staande vensteropeningen.

Ten aanzien van de openbare ruimte wordt het karakter bepaald door de afwezigheid van verhoogde trottoirs. Kenmerkend hierbij is dat het straatprofiel alsmede de scheiding van functies tussen voetgangers en rijverkeer wordt verkregen door nolgoten.

Alhoewel men mag stellen dat het beeld is opgebouwd uit de hiervoor afzonderlijk genoemde componenten, is er toch feitelijk slechts één noemer voor te vinden die onder dit geheel geplaatst kan worden, namelijk de wijze waarop dit geheel successievelijk door mensenhand is ontstaan en dat kan worden aangeduid met het begrip ambachtelijkheid.
Omdat dit geheel een beeld vormt van uitzonderlijk schilderachtige stedebouwkundige schoonheid, is het gerechtvaardigd hiervoor een bescherming als bedoeld in artikel 20 van de Monumentenwet van toepassing te verklaren. Alhoewel deze bescherming niet de bedoeling heeft het als zodanig aangewezen gebied te bevriezen, zal er binnen het raam van de voor dit gebied te treffen stedebouwkundige regelingen naar gestreefd dienen te worden dat het hiervoor genoemde karakter zoveel mogelijk wordt rechtgedaan. Het plan zal, gelet op de aanwezige karakteristieken een conserverend karakter moeten dragen, waarbij met name gelet dient te worden op de door het ambacht bindende eenheid en door de tijd gevormde variatie in het stadsgezicht.

Bijlage 2

Monumentenwet 1977

Bijlage 3

Uitsnede uit:

Bron: BUREAU INVENTARISATIE EN ADVIES MONUMENTEN, UTRECHT (BIAM)
GEÏNVENTARISEERDE OBJECTEN HISTORISCHE BEBOUWING RAVENSTEIN 1995 Opgesteld door : 5.1.2e .

Gemeente : 5.1.2e **Objectnummer** : 106 **Plaats** : 5.1.2e **Datum invent.** : 1995 **Object** : overblijfselen verdedigingswerken
De volgende 9 onderdelen zijn geregistreerd als beschermd rijksmonument: {achtereenvolgens: het (rijks)monumentnummer, de kadastrale aanduiding, de omschrijving, en -aangezien de omschrijvingen niet (meer) geheel overeenkomen met de huidige situatie- *cursief* enkele toevoegingen [BIAM 1995]}

1. Monumentnr. **32369** // A1194, A1637 "Omgrachting. Fraaie waterpartijen en parkaanleg als overblijfselen van de vroegere vesting, om het gehele stadje heen, dat reeds in 1672 ontmanteld is. Grachten en contreescarpen met geboomte." (*Dit betreft de waterpartijen van de voormalige stadsgracht vanaf de brug in de* 5.1.2e *naar de duiker onder de Landpoortstraat en verder richting spoordijk en naar de Maasdijk.*)
2. Monumentnr. **32370** // A66 "N.H. Kerkhof, gelegen op de overblijfselen van de vroegere vesting." (*Zie ook inventarisatie Pollekespad, ongenummerd; objectnr. 72. Het kerkhof is gelegen op het voormalige ravelijn Polleke.*)
3. Monumentnr. **32371** // A651 (ged.), A1623, A1260, A960, A959, A955 (ged.), A1635, A1636. "Binnengrachtse oever. Vanaf punt A tot aan de aardewerkfabriek ligt een groenstrook. De tuinen van de percelen 5.1.2e 5.1.2e worden begrensd door een laan met geboomte. De grachtoever vanaf de terreinen van de brandweerkazerne tot aan het terrein voor het gemeenschapshuis is fraai beplant. De groenstrook voor het gemeenschapshuis en het hiernaast gelegen parkeerterrein loopt glooiend op. Dit grachtgedeelte wordt verder begrensd door: grasland van het perceel 5.1.2e en de achterzijde van de percelen gelegen aan de Landpoortstraat." (*Dit nummer omvat eveneens het noordoostelijk gelegen hoornwerk, het zgn. 'Bovenste hoornwerk', en ter hoogte van de Landpoortstraat het voormalige ravelijn Halve Maan.*)
4. Monumentnr. **32372** // A1198 "Buitengrachtse oever. De gracht wordt door een duiker onder de Landpoortstraat gevoerd. De gehele zuidelijke oever is een voortzetting van het talud langs de contre-escarpen met veel groen en geboomte tussen de grachtoever en de rijweg van de Stationssingel. Tussen het wandelpad naar het dierenpark en de grachtoever ligt een groenstrook met geboomte. Het dierenpark en de noordelijk hiervan gelegen terreinen worden aan de westzijde begrensd door de spoordijk. Ten noorden van de insteekgracht loopt een wandelpad met groenstrook." 5. Monumentnr. **32373** // A852 (ged.), A911 (ged.), A910 (ged.), A859, A1463, A788 (ged.), A912, A1199, A947 (ged.), A946, A1164 (ged.), A1165 (ged.), A1166 (ged.), A920 (ged.), A1390 (ged.), A1389 (ged.), A853 (ged.)

"Binnengrachtse oever. Vanaf de duiker buigt de gracht om de noord en wordt begrensd door de tuinen van de percelen 5.1.2e . De oever zet zich voort langs de achterzijde van de percelen aan de zuidzijde van de Wal. De oever heeft een glooiend talud. Verder wordt de oever begrensd door een groenstrook met betonnen kademuur voor de kleuterschool en door fraaie tuinen van villa's aan de Wal, eveneens met een glooiend talud. Voor de kleuterschool een ravelijn met het N.H. kerkhof." (*Ter hoogte van de Landpoortstraat omvat dit nr. het voormalige ravelijn Halve Maan.*)

6. Monumentnr. **32374** // A1394, A1461 "Binnengrachtse oever. Het in Uvorm gelegen grachtgedeelte omgeeft een grasveld, dat verder afgesloten wordt door de achtertuinen van aan de 5.1.2e (even zijde) gelegen woonhuizen alsmede de achterspeelplaats van de aan de Kasteelseplaats gelegen school." (*Dit is het voormalige kasteelterrein en het restant van de kasteelgracht.*)
7. Monumentnr. **32375** // A1391 (ged.), A1392 (ged.), A1393 "Buitengrachtse oever. De gracht wordt aan de noordwestelijke zijde begrensd door een hoogoplopende oever naar de Wal (huidige naam Van Coothweg) respectievelijk de Maasdijk, verder door de achterzijde van de percelen aan de Lommerstraat (tegenwoordig Lombardstraat)." (*Dit is de buitenoever van de kasteelgracht.*)
8. Monumentnr. **32376** // C430, C380 "Binnengrachtse oever. De gracht zijnde een uitloper van de rond 5.1.2e gelegen gracht en daarvan gescheiden door de spoorlijn Nijmegen - 's-Hertogenbosch. De hele oostelijke oever is een glooiend talud en begroeid met gras en verspreid staand geboomte. Buitengrachtse oever. Geheel begrensd door de Zwarteweg, die vanaf de Maasdijk zigzaggend tot aan de spoorlijn langs de oevergrens loopt. De oever heeft een glooiend talud." (*Dit is het noordwestelijk gelegen hoornwerk, het zgn. 'Benedenste hoornwerk', met bijbehorende gracht en contrescarp.*)
9. Monumentnr. **32377** // E136, A1280 "Binnengrachtse oever. Beide wateringen, middels een sloot met elkaar verbonden, vormen een voortzetting van de oostelijke gracht rond 5.1.2e , daarvan gescheiden door de 5.1.2e (brugovergang). De direct aan de 5.1.2e aanliggende wetering wordt verder 5.1.2e begrensd door agrarische grond." (N.B. *Deze waterpartij bij de Veerkamp heeft nooit deel uitgemaakt van de oude omgrachting; dit water is van later datum.*)

Naast voornoemde overblijfselen van de stedelijke verdedigingswerken zijn ook te noemen: - Monumentnr. **32325**: de Maaspoort; kad. aanduiding: A729 (ged.) (*zie ook inventarisatie Kolonel* 5.1.2e *; objectnr. 88*), - Monumentnr. **33322**: de Kasteelsepoort; kad. aanduiding: A1598 (ged.) (*zie ook inventarisatie Kasteelseplaats 1; objectnr. 8*).

De volgende onderdelen -staande of gelegen op de voormalige verdedigingswerken en waarvan de beschermde status nog niet vaststaat- zijn

in 1992 geselecteerd als monumenten van jongere bouwkunst (MSP): - theekoepel (bij 5.1.2e); kad. aanduiding: A853 (ged.); - veerhuis (5.1.2e); kad. aanduiding: A1234; - onderdelen van het R.K.-kerkhof (5.1.2e); kad. aanduiding: A912; - theehuisje (naast R.K.-kerkhof); kad. aanduiding: A1199 (ged.);
De volgende (ondergrondse) stenen restanten, niet met name genoemd in de rijksmonumentenomschrijvingen betreffende de voormalige verdedigingswerken, dienen aan de omschrijving in het rijksmonumentenregister te worden toegevoegd: - restant bastion Rokocx; kad. aanduiding: A853 - restant bastion Famars; kad. aanduiding: A1164 - restant bastion Utrecht; kad. aanduiding: A498 - restant bastion Hollant; kad. aanduiding: A955, A956, A959, A957, A1454 - restant bastion Orange; kad. aanduiding: A613, A358, A1278, A1279, A1473, en terrein 'de Bok' - muurresten pastorietuin (i.v.m. eerste omwalling); kad. aanduiding: A1367 - voorts restanten van 17de-eeuwse stadswal in tracé Van Coothweg, 5.1.2e , Walstraat en restanten van de eerste omwalling zoals die her en der in de fundering en/of muurwerk van huizen aan de Marktstraat/Brouwerijstraat, Winkelstraat, Nieuwstraat (oneven zijde) en de Kol. Wil 5.1.2e (oneven zijde) bewaard zijn gebleven (zie onderstaande geschiedenis).

Geschiedenis: De stedelijke verdedigingsgordel van 5.1.2e , bestaande uit muren, aardwerken en omgrachtingen, is aangelegd in de eerste helft van de 17de eeuw. Hieraan voorafgaand heeft in de periode 1380-1544 een middeleeuwse verdedigingsgordel bestaan, waarvan delen bewaard bleven. De allereerste bouwactiviteiten schijnen rond 1360 te hebben plaatsgevonden. Volgens oude berichten heeft destijds 5.1.2e 5.1.2e , heer van Herpen, zijn huis in Herpen afgebroken en de stenen meegenomen; hij bouwde aan een nieuw huis op de Weert in de Maas. Dit werd kasteel 5.1.2e , een vesting bij een riviertol. Aan de bijbehorende nederzetting zijn door 5.1.2e opvolger, 5.1.2e 5.1.2e , stadsprivileges verleend, waarbij de kasteelheer zich verplichtte de stad te helpen in het onderhoud van haar muren en poorten (de *Landtchaerte van Ravensteyn* van 1380). Volgende landsheren, behorend tot het huis Kleef, bevestigden deze afspraak. In de kasboeken van 1487 en 1488, waarvan de tekst bewaard bleef, boekte de rentmeester van 5.1.2e inderdaad bedragen voor aanzienlijke hoeveelheden baksteen, rijshout en palen, te gebruiken in de muren, poorten en bolwerken van de stad. In de afrekeningen van 1487 is sprake van bolwerken aan de kant van de rivier. De afrekeningen van 1488 noemen behalve het bolwerk achter de Maaspoort ook een bolwerk voor de Stadspoort. Later heeft landsheer 5.1.2e de stadsverdediging nog versterkt (zoals vermeld wordt in zijn testament, 1526 [de rondelen Kasteelse Bok en Oranje Bok? **[7]**]), maar het einde van de vesting 5.1.2e kwam kort hierna. 5.1.2e dwong 5.1.2e ertoe *"aff te breecken ende daer neder te worpene alle de bolwercken, wallen, sterckten ende vestenisse vander stadt ende slote van Ravesteyn, ende die grechten te laeten vullen"* en liet hem beloven dat er nooit meer een nieuwe

vesting gemaakt zou worden (tractaat van Venlo, 1543). Om de afbraak des te grondiger te laten uitvoeren is het werk niet aan de Ravensteiners overgelaten, maar opgedragen aan de Bosschenaren, die de vesting 5.1.2e gaarne zagen verdwijnen. Hoe het er met de Ravensteinse verdediging precies voorstond aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog is onduidelijk. 5.1.2e kreeg nu een nieuwe, machtige nabuur -de Republiek der Verenigde Provinciën- waarvan het stadje de macht bleef voelen gedurende de hele 17de en 18de eeuw. De Republiek drong de stad een Staats garnizoen op, dat in 1621 op weinig zachtzinnige wijze de stadsverdediging ging reorganiseren. Een aanzienlijk deel van de stad en van de aangrenzende dorpsbebouwing is in dat jaar afgebroken om 5.1.2e te kunnen uitbouwen tot een riviervesting naar Hollands model. De nieuwe bastions kregen on-Ravensteinse namen als *Orange, Hollants* en *Utrechts*, zo blijkt uit een bewaardgebleven kaart van de nieuwe vestingaanleg. De kaart laat een geheel door water omgeven vesting zien met aan de landzijde drie bastions (waartussen twee ravelijnen) en aan de rivierzijde twee bolwerken (waartussen een rechtgetrokken rivierfront). Een Maasarm -de Binnenmaas- stroomt langs de vesting, die ook in het rivierbed een ravelijn heeft liggen. Aan de buitenzijde van de brede vestinggracht liggen een contrescarp en, ter dekking van de rivier en de dijk, een tweetal hoornwerken. Een derde hoornwerk, dat de uitvalsweg bij de Landpoort bestreek, staat wel op deze kaart maar is waarschijnlijk nooit uitgevoerd; het ontbreekt op andere kaarten van de vesting. Ook op enkele andere punten zijn de bewaardgebleven vestingkaarten onduidelijk of tegenstrijdig. Blijkens deze kaarten bestonden in de 17de eeuw het kasteel en (restanten van) een oude stadsmuur nog: de nieuwe vestinggordel was er buitenom gelegd. Het kasteel, dat aan de noordkant van de stad met een slotgracht omringd ligt, wordt aangegeven als een vierkant gebouw met twee hoektorens. Er hoorde kennelijk een ommuurde en omgrachte voorburcht bij (de tegenwoordige Kasteelseplaats), met een poort naar het stadje en een poort naar buiten. De omgrachting en ommuring van de voorburcht sloten aan de zuidzijde aan bij de grachten en muren van het stadje. De oude stadsmuur is op de kaarten weergegeven met muurtorens, een Maaspoort, een Landpoort, en een restant van de oude stadsgracht. Deze muur heeft het volgende beloop: bij de Maaspoort volgt deze de rivieroever (achter de huidige Kolonel Wilsstraat, oneven zijde), maakt dan een scherpe hoek landinwaarts (achter de huidige Nieuwstraat, even zijde), vervolgens loopt hij westwaarts (achter de huidige Winkelstraat, even zijde) en na een verspringing opnieuw westwaarts (achter de huidige 5.1.2e, oneven zijde) om aan te sluiten bij de ommuring van de voorburcht. Bij de genoemde straten zijn muurresten teruggevonden die de kaartgegevens bevestigen, met name aan de achterzijde van de huizen aan de Nieuwstraat (achtergevels gefundeerd op stadsmuur-resten), bij de Walhoek en bij de 5.1.2e (tuinmuur gefundeerd op stadsmuur-resten), terwijl opgravingen bij het einde van de Kolonel Wilsstraat ('de Bok') in 1993 resten aan het licht brachten van de hoek waar de riviermuur aansluit op de landinwaartse muur. Toch blijven er omtrent de geschiedenis van de stadsmuur nog diverse onduidelijkheden bestaan. De vraag is bijvoorbeeld

hoeveel er van de oorspronkelijke stadsmuur nog overeind gestaan zal hebben na de afbraak van 1544. Is wellicht in 1544 de onderbouw van de stadsmuur gespaard omdat de onderbouw als waterkering onmisbaar was? In het jaar 1631 trok het Staatse garnizoen af, onder medeneming van al zijn houten palissades. De hertog van 5.1.2e, de toenmalige landsheer van het Land van 5.1.2e, legde een nieuwe haven aan met een bolwerk, maar aan onderhoud van kasteel en stadswallen schijnt hij minder te hebben gedaan. Toen de Republiek namelijk enkele jaren later besloot om 5.1.2e opnieuw te bezetten trof het Staatse garnizoen de verdedigingswerken in slechte conditie aan, vandaar dat er rond 1638 wederom onder leiding van de Republiek is gewerkt aan de fortificaties. De Staatse soldaten bleven in 5.1.2e gelegerd tot 1672. Op een 17deeeuws stadsgezicht van 5.1.2e, weergegeven vanaf de overkant van de rivier (naar een tekening van 5.1.2e), zien we op een eilandje de omwalde voorpost, die door een lange houten brug verbonden is met de Maaspoort. Deze met twee torens versterkte poort ligt voor de eveneens met torens versterkte riviermuur, welke aan beide einden op de volgens geometrische principes aangelegde omwalling aansluit. De betrouwbaarheid van de prent is echter dubieus, want de weergave van de belangrijkste gebouwen wijkt ver af van wat andere bronnen ons leren. Een tekening uit 1674 (van 5.1.2e of van 5.1.2e?) laat een riviermuur zonder torens zien, hetzij dat ze inmiddels afgebroken waren, hetzij dat ze nooit hebben bestaan. De Maaspoort is op deze tekening slechts een gemetselde doorgang in de hoge waterkering op de rivieroever. Een soortgelijke gemetselde doorgang bestond in de stadswal aan de landzijde (de 17de-eeuwse Landpoort), zoals is te zien op een schets van 5.1.2e 5.1.2e uit 1651. De tekeningen van 1674 en 1651 laten ook het kasteel zien en een deel van de 17de-eeuwse vestingqordel. Bij het oprukken van de Fransen in 1672 verlieten de Staatsen 5.1.2e. De hertog van 5.1.2e werd volledig in zijn gezag hersteld, nadat hij met het Franse leger overeengekomen was dat de vesting zou worden ontmanteld. De ruime tuin, die de Staatse commandant jarenlang tot zijn beschikking had, schonk de hertog aan de pastorie. Het kasteel oftewel 'het hof' bleef de zetel van het hertogelijk bestuur. Dit kasteel, over een lange houten brug toegankelijk vanaf de Kasteelseplaats, is in de 18de eeuw nog getekend door J 5.1.2e en door 5.1.2e. Wat de tekeningen ons laten zien is een sterk slot van 14de-eeuwse aanleg, dat bestaat uit drie hoge woonvleugels (met een of twee hangtorentjes) en twee zware vierkante hoektorens, waarvan één overhoeks is geplaatst. Op de tekeningen van 5.1.2e en 5.1.2e is van stedelijke verdedigingswerken niets meer te zien: na de ontmanteling hebben deze geen rol van betekenis meer gespeeld. Waarschijnlijk in 1762 is op de Kasteelseplaats een tweelaags herenhuis gebouwd als ambtswoning voor de rentmeester. De voormalige voorburcht was veranderd in een geplaveid plein met iepen en lindebomen. Aan de ene zijde bevond zich in de afsluitende bebouwing de oude doorgang naar de stad (de Kasteelsepoort); aan de andere zijde was er een soortgelijke doorgang tussen stalgebouwen. Toen de Franse legers op het eind van de eeuw

opnieuw oprukten, maakten zij van die stalgebouwen legerbakkerijen. Er volgde een brand, waarbij alle bebouwing aan die zijde van de Kasteelseplaats verdween. Het kasteel zelf is door de Fransen in verhuur gebracht, want het Land van 5.1.2e verloor zijn soevereiniteit. Op de Kasteelseplaats werd een ereteken voor de Franse idealen opgericht. Toen de door de Fransen veroverde gebieden later opgingen in het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden werd tot sloop van het kasteel besloten. Bij de zeer grondige afbraak (1818) schijnt de Kasteelseplaats met het voormalig kasteelterrein te zijn verenigd door een stuk gracht vol te storten. Het kasteelterrein werd een boomgaard en de Kasteelseplaats een weiland. De eigenaar van boomgaard en weiland bewoonde de voormalige rentmeesterij en gebruikte de overige dienstgebouwen als schuur, met uitzondering van het woonhuis aan de Kasteelsepoort. Dit poorthuis was in 1816 aan de Gereformeerde gemeente afgestaan, ter huisvesting van de dominee. De 17de-eeuwse Landpoort was wellicht al eerder afgebroken. In 18de-eeuwse stadsrekeningen is nog sprake van de bruggen die voor de Landpoort liggen (de houten bruggen zijn in 1718 vernieuwd), maar op het kadastrale minuutplan van 1832 is de poort opgeruimd en zijn de bruggen vervangen door een dam. De Maaspoort bleef bestaan en kreeg een nieuwe betekenis doordat langs de Maas een nieuwe dijk met een verkeersweg was aangelegd. De stadsgrachten waren, volgens een notitie uit 1803, weinig anders meer dan moerassen. Waarschijnlijk is men omstreeks 1672 al begonnen de grond van de wallen in de grachten te plempen, hetgeen tot in de 20ste eeuw voortduurde. Op de afgegraven wallen ontstond een wandelweg die met zijn slingeringen het oude beloop van de vestingwerken volgt. Buiten deze weg lagen tuinen. In 1872 is in de vroegere tuin van dokter Van 5.1.2e (onderaan bastion Utrecht) een katholiek kerkhof aangelegd, en in hetzelfde jaar of kort daarna in de vroegere tuin van dominee 5.1.2e (op ravelijn Polleke) een hervormd kerkhof, zodat de bestaande begraafplaatsen (tegenover de Luciakerk [ter plaatse van de huidige binnenplaats achter het gemeentehuis] en links naast de hervormde kerk en) in de toenmalige bebouwde kom gesloten konden worden. In 1872 is 5.1.2e op het spoorwegnet aangesloten. De spoorlijn Nijmegen - 'sHertogenbosch is door het noordelijke hoornwerk gelegd, met een spoordijk waarvoor de Binnenmaas moest worden afgedamd en met een brug over de Maas; het spoorwegstation lag ten westen van de stad. Binnen 5.1.2e vond een bescheiden uitbreiding plaats langs de Landpoortstraat en de voormalige stadswallen, waar met name aan de Walstraat zich diverse industrieën vestigden. In 1923 is de gemeente 5.1.2e samengevoegd met haar buurgemeenten, zodat de noodzakelijke uitbreidingen voortaan buiten de stadsgracht konden plaatsvinden. Een toenemende waardering voor het historisch stadsbeeld leidde er sedertdien toe dat men de gracht herstelde en door boombeplanting het aanzien van een singel gaf, terwijl 'storende bebouwing' is verwijderd. De industriebebouwing langs de Walstraat is in recente tijd vervangen door woningbouw, waarbij het open karakter van het gebied gehandhaafd bleef. De omgeving van het verdwenen kasteel is lang onbebouwd gebleven vanwege drassigheid. Na diverse grondophogingen is het kasteelterrein ingericht als plantsoen.

Omschrijving: Van het kasteel is niets meer te zien. Enkele restanten zijn aan het licht geweest bij opgravingen in 1951 en 1993. Op de plaats waar het gebouw gestaan heeft ligt nu een plantsoen, dat aan de noord- en oostkant wordt omgeven door water. Het kasteel was kleiner dan het huidige plantsoen is, en de omgrachting was aanmerkelijk breder. Het water onderlangs de Van Coothweg, de Maasdijk en achter de bebouwing van de Lombardstraat gaat nog terug op de oude slotgracht. Het water achter de bebouwing aan de 5.1.2e is een uitbreiding van 1995, toen het gebied is aangepast vanwege de bouw van bejaardenwoningen en de aanleg van parkeervoorzieningen. Aan de zuidwestkant sluit bij het kasteelterrein de Kasteelseplaats aan, waar voorheen de bijgebouwen van het kasteel stonden. Het zusterhuis van klooster Nazareth wordt gevormd door de in 1922 ingrijpend verbouwde 18de-eeuwse rentmeesterij. De kapel en de school, die links en rechts aansluiten bij het zusterhuis, zijn volledig 20steeeuws; alleen hun situering herinnert nog aan de vroegere bebouwing. De achtertuin van het klooster ligt aanmerkelijk lager dan de Kasteelseplaats: hier lag voorheen de voorburcht-gracht. Kasteelsepoort. (*Zie ook inventarisatie* 5.1.2e) De voorburcht was van de marktstad afgescheiden door een muur, die bewaard gebleven is als onderdeel van de oostgevels van 5.1.2e , 5.1.2e en een deel van de westgevel van 5.1.2e Deze muur, tegenwoordig grotendeels bepleisterd, is enkele meters hoog en zo'n zestig meter lang. Halverwege deze muur bevindt zich de ingang van de Kasteelsepoort. De poortdeuren zijn uit deze ingang verwijderd (zie de sporen in het metselwerk). Boven de poortdeuren bevond zich een op drie balken opgelegde eiken zoldering, met een zware deuraanslag. Deze houtconstructie is bewaard gebleven boven de huidige, gepleisterde zoldering (XIX). In de Kasteelsepoort is in de noordelijke zijmuur een grote rondboognis uitgespaard. Later is deze nis goeddeels dichtgemetseld. Bij de tegenovergelegen zijmuur van de poort sloot een gebouw aan dat toegankelijk was vanuit de poort. Dit gebouw had een bovenverdieping met afzonderlijke toegang vanuit de poort. Sporen van de beide toegangsdeuren zijn terug te vinden in het metselwerk, evenals het spoor van een hoog geplaatste muuropening (lichtgat?). De zijmuren van de poort zijn middeleeuws, het poortgewelf niet. Het bij de poort aansluitend gebouw (poortwachtershuis?) is bewaard gebleven in het huidige pand 5.1.2e De gevel aan de zijde van de Kasteelseplaats is door latere aanbouw een binnenmuur geworden. Deze gevel bevat sporen van twee reeksen vensters en restanten van een daklijst. Van de benedenste vensterreeks zijn tegenwoordig drie vensters gereconstrueerd. In dezelfde gevel was, dicht bij de poort, waarschijnlijk een traptoren opgenomen (zie funderingsresten en de aanzet van een gemetselde trap). De aansluiting van deze gevel op het oorspronkelijke poortgewelf (een ietwat gedrukt tongewelf) bleef volledig intact. De andere lange gevel, aan de stadszijde, correspondeert met de zojuist genoemde, thans bepleisterde muur. Het poortgebouw is belangrijk gewijzigd in de 18de eeuw, en waarschijnlijk ook

al eerder. Restanten van middeleeuwse stookplaatsen en vloeren bleven daarbij behouden. De middeleeuwse stadsmuur. Een vergelijkbare middeleeuwse poort is de Maaspoort (*zie ook inventarisatie Kolonel* 5.1.2e 5.1.2e, die vanaf de rivier toegang gaf tot het stadje. De Maaspoort is een (bepleisterd) tongewelf tussen twee zeer zware zijmuren. De beide zijmuren zijn tegenwoordig opgenomen in de woonhuizen die aan weerszij van de poort zijn aangebouwd. Een bovenverdieping, zo die ooit bestaan heeft, was in de 17de eeuw al verdwenen; het belendende woonhuis 5.1.2e 5.1.2e is vervolgens uitgebreid met een kamer bovenop de Maaspoort. Tegelijk met dit woonhuis kregen de beide frontgevels van de poort in de 19de eeuw een bepleistering in blokverband. De riviermuur, waarvan de Maaspoort een onderdeel was, is (althans bovengronds) geheel verdwenen. Een tweede stadspoort, die waarschijnlijk aan het begin van de Landpoortstraat stond (is de zware keldermuur onder de zijgevel van 5.1.2e een restant van de poortfundering?), is mogelijk al in 1544 verdwenen, toen ook het grootste deel van de stadsmuur is neergehaald. De middeleeuwse stadsmuur bestaat niet meer, al zou een enkel stuk zwaar muurwerk -zoals in de achtergevel van 5.1.2e - bij nader onderzoek nog een restant kunnen blijken te zijn. Wel is het beloop van de middeleeuwse stadsmuur nog herkenbaar in de lijn waarop veel achtergevels aan de Nieuwstraat (even zijde) staan; een dergelijke!likn zou ook te onderscheiden zijn achterlangs de bebouwing aan de Kolonel Wilsstraat (oneven zijde), bij de Winkelstraat (even zijde) en bij de panden 5.1.2e en 5.1.2e. De onderbouw van de oude stadsmuur is in de 20ste eeuw meermaals aan het licht gekomen bij bouw- en rioleringswerkzaamheden (Walhoek), en tevens bij archeologische opgravingen (kasteelterrein, terrein 'de Bok'). Een enkele keer is in een 5.1.2e 5.1.2e in de stadsplattegrond. De tuin van de pastorie, nog altijd aanmerkelijk lager gelegen dan zijn omgeving, is een restant van deze gracht. Toen de pastorietuin in de 18de eeuw met een muur werd omgeven, kon daarbij gedeeltelijk de onderbouw van de stadsmuur worden benut. Bij archeologische opgravingen zijn in 1997 de vermoedelijk uit 1521-22 daterende rondelen de Kasteelse Bok en bij de aansluiting van de Walstraat op de dijk gelokaliseerd **[7]**. Van de 17deeeuwse stadswallen en bastions is nog wel het beloop te zien maar niet de oorspronkelijke vorm. Waarschijnlijk zijn de grachten geleidelijk aangeplempt met aarde van de stadswal. Drie delen van de wal die min of meer hun hoogte behielden bevinden zich onder de korenmolen en bij de beide aansluitingen op de huidige Maasdijk. Bij de noordelijke aansluiting op de Maasdijk ligt een hoog met bomen beplant restant van bolwerk Rokocx, waarop een 19de-eeuwse theekoepel staat. De Maasdijk (die minder hoog is dan het walfragment) ligt hier precies op het tracé van de vroegere riviermuur (met ter plaatse een sluisje); aan de buitenzijde van de dijk is het bolwerk (ook wel Kasteelse Bok genaamd, met uit vermoedelijk 1521-1522 daterend rondeel **[7]**) nog vagelijk te herkennen. Bij de zuidelijke aansluiting op de Maasdijk ligt het restant van bolwerk Orange (met dito rondeel). Het hoogteverschil met de omgeving is

duidelijk, maar de vorm van het bolwerk is onherkenbaar gewijzigd, onder meer door ophoging van de voormalige stadsbleek in de 20ste eeuw. Het bastion Utrecht of molenbastion heeft zijn hoogte behouden en fungeert als molenbelt (oorspronkelijk een 17de-eeuwse standerdmolen, later een achtkante molen [zie minuutplan 1832] en sedert 1857 een stellingmolen). De twee andere bastions aan de landzijde, bastion Holland in het zuiden en bastion Famars in het westen, zijn nog terug te vinden doordat de Walstraat en de stadsgracht op beide punten een scherpe hoek hebben, maar hun hoogte onderscheidt zich nog maar weinig van het omgevingsniveau. In de aarden bolwerken en bastions hebben zich gemetselde, overwelfde gangen bevonden. Of het gangenstelsel zich nog verder uitstrekte en er verbindingsgangen van het ene bastion naar het andere waren is onzeker. In bolwerk Rokocx bevindt zich een overwelfd vertrek, waarvan een toegang aan de buitenzijde van het bolwerk zichtbaar is. In bastion Famars bevindt zich een overwelfde gang die enige jaren geleden gedeeltelijk opgegraven is. Tegenwoordig is de gang weer toegedekt; alleen een deel van de gewelfkruin is in het zicht gelaten. Bij bastion Utrecht bevindt zich een ingestorte overwelfde gang, waarvan een gedeelte aan het licht is geweest bij de bouw van het museum (1995), bij de westhoek van dat gebouw. In bastion Holland bevindt zich een gang waarvan restanten aan het licht kwamen bij rioleringswerkzaamheden in de Walstraat en op de Van Kesselplaats. De kelder onder de uitbouw van 5.1.2e maakte mogelijk ooit onderdeel uit van deze gang. Van een gang in bastion Orange is een gedeelte bewaard onder het pand 5.1.2e De 17de-eeuwse stadsomwalling had twee poorten. Als rivierpoort is kennelijk de middeleeuwse Maaspoort in gebruik gebleven. Als landpoort werd een nieuwe stadspoort gebouwd (XVIIA), die nadien is gesloopt. De poort stond waarschijnlijk aan de zuidzijde van de huidige kruising 5.1.2e /5.1.2e . Ter plaatse van het huidige pand 5.1.2e stond de bij de poort behorende kortegaard (hoofdwacht). Het huis 5.1.2e bevat een dik muurfragment dat mogelijk met de omwalling in verband staat. In het tracé van de Landpoortstraat is nog het beloop bewaard van de twee lange houten bruggen die van de landpoort naar de contrescarpe leidden. De twee bruggen kwamen samen op het ravelijn Halve Maan, dat tegenwoordig zijn vorm kwijt is, maar nog wel aan drie zijden door de stadsgracht wordt omgeven. Beter bewaard bleef het ravelijn Polleke, waarop in de 19de eeuw de hervormde begraafplaats is aangelegd. Dit ravelijn is nog altijd driehoekig van vorm en wordt geheel door water omgeven. De beide ravelijnen hebben geen verdedigingswallen meer. De stadsgracht is in hoofdzaak nog aanwezig, zij het dat deze smaller is dan voorheen door aanplemping van de oevers t.b.v. tuinen. De tuinen lopen sterk af naar de huidige oever. Een deel van deze tuingronden is particulier eigendom en een deel, met name in het zuidoosten, is gemeentelijk bezit. Het particuliere gedeelte is meest langs de waterkant met bomen beplant. De gemeentegrond is als wandeling ingericht, met gazons, geboomte, etc. Ook de tegenoverliggende oever van de gracht (de contrescarpe) is veranderd in een plantsoen met wandelpad. Een gedeelte van de oever heeft de oude

benaming Contre Escarpe als straatnaam behouden. De beveiligde inlaat voor Maaswater bij de Bovenbok is verdwenen. De stadsgracht begint nu ten zuiden van de Bleek. Hij rondt het voormalig bastion Holland, waar een houten schuur (oorspronkelijk leerlooierij, 1885) en een geheel verbouwd gemeenschapshuis (oorspronkelijk patronaatsgebouw, 1923) staan. Bij het ravelijn de Halve Maan, waar de gracht zich oorspronkelijk deelde in een ravelijn-gracht en een buitengracht, is de ravelijn-gracht tegenwoordig gedempt; de buitengracht wordt 5.1.2e met een duiker onder de Landpoortstraat doorgeleid. Aan de Contre Escarpe staat hier een café (XIX) met voormalige smederij (1931). Westelijk van de Landpoortstraat komen ravelijn-gracht en buitengracht weer bijeen. De gracht ligt langs de RKbegraafplaats onderaan bastion Utrecht. Bij het ravelijn Polleke, dat deels tot hervormde begraafplaats dient, deelt de gracht zich opnieuw. Tegenwoordig is dit ravelijn door een dam met de Stationssingel en door een voetgangersbrug met de stad verbonden. Iets noordelijker rondt de stadsgracht het voormalig bastion Famars, om in oostelijke richting verder te gaan tot de Maasdijk. De beveiligde inlaat voor Maaswater bij de Benedenbok (of Kasteelse Bok) is verdwenen.

Bij de stadsgracht sluiten de beide hoornwerken aan. Hun omwalling zijn zij kwijt, maar hun vorm is in het terrein nog terug te vinden. Het noordoostelijk gelegen hoornwerk, het zgn. 'Bovenste hoornwerk', is aan twee van de vier zijden nog omgracht. Deze omgrachting (met een voetgangersbrug nabij de Bleek) is opgevat als een voortzetting van de stadsgracht en is op dezelfde wijze beplant. Aan de stadszijde is de hoornwerk-gracht verdwenen en aan de Maaszijde ligt nu de Maasdijk. Op het verste punt van het hoornwerk staat aan de dijk het voormalig veerhuis (1805); voor het overige is het hoornwerk vrijwel onbebouwd gebleven. Het noordwestelijk gelegen hoornwerk, het zgn. 'Benedenste hoornwerk' dat vanouds iets minder groot was, wordt sinds 1868 doorsneden door de spoordijk van de spoorlijn Nijmegen - 'sHertogenbosch, waarvoor met name aan de zuidkant de stadsgracht en de hoornwerk-gracht moesten worden aangepast. Ten noorden van de spoordijk doet het deels nog omgrachte hoornwerk dienst als weiland. Aan de Maaszijde wordt het hoornwerk begrensd door de Maasdijk. Het historisch aanzicht van de stad is aan de rivierzijde nogal gewijzigd door verhoging en verbreding van de Maasdijk, die langs de beide hoornwerken, langs het kasteelterrein en langs de Maaspoort ligt. De Strang of Binnenmaas, die onderlangs de dijk stroomde, is nog slechts vagelijk herkenbaar als een glooiing in de uiterwaarden, vanaf de huidige jachthaven tot de spoorwegbrug. Het bolwerk op de Middelweerd, aan de overzijde van de Strang, heeft plaats gemaakt voor een massief 20steeeuws fabriekscomplex. Met dit fabriekscomplex in het oosten, de nieuwe stadswijken in het zuiden en westen, en de spoordijk in het noorden, is een vrij uitzicht op de historische stad en de vestingwerken tegenwoordig niet meer mogelijk. Alleen bij het noordwestelijk hoornwerk en bij bastion Rokocx sluit 5.1.2e nog bij open buitengebied aan. **Motivering**: Overblijfselen van middeleeuwse verdedigingswerken en van 17de-eeuwse vestingwerken. Van grote cultuurhistorische waarde zijn een gedeeltelijk

bewaarde kasteelgracht met aanliggend terrein, een voorpoort met bijbehorende bebouwingsresten, een rivierpoort, (ondergrondse) resten van een middeleeuwse stadsmuur en -gracht, overblijfselen van een wal met vijf bolwerken (bastions) en twee ravelijnen, en een stadsgracht met restanten van twee hoornwerkgrachten. De overblijfselen van de 17deeeuwse vestingwerken zijn van waarde als nog herkenbaar voorbeeld van het Hollandse vestingstelsel. De overblijfselen van de middeleeuwse verdedigingswerken en de 17de-eeuwse vestingwerken zijn van stedebouwkundige waarde voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het stadje en als herkenbare elementen in de historische structuur en het 5.1.2e 5.1.2e Prentenkabinet Universiteit Leiden. **[2]** Sepia-tekening van 5.1.2e 5.1.2e, getiteld "De Stadt Ravesteijn, 1651". Rijksprentenkabinet, Amsterdam. De volgende prenten ([3] t/m [7]) zijn te vinden in: *Brabantia* 5.1.2e 5.1.2e *sterckten van 't vereenight Nederlandt*, 5.1.2e / 5.1.2e, 1674). Collectie Brabant, Universiteit Tilburg. **[4]** Tekening 5.1.2e of 5.1.2e (gedateerd 15 november 1674). Collectie Brabant, Universiteit Tilburg. **[5]** Gravure 5.1.2e naar 5.1.2e (in: *Adelyke lusthoven*, 1706; ook in: De Cantillon, *Vermakelijkheden van Brabant*, 1730). Collectie Brabant, Universiteit Tilburg. **[6]** Twee gravures van 5.1.2e naar 5.1.2e (in: *Nederlandsche tafereelen*, 1741). Collectie Brabant, Universiteit Tilburg. **[7]** Gravure 5.1.2e (in: *Tooneel der steden van de Vereenigde Nederlanden*, 1648). Collectie Brabant, Universiteit Tilburg. **[8]** Kadastraal minuutplan 1832; Schattingskaart 1886. Rijksarchief in 's-Hertogenbosch.

[9] Diverse vestingplattegronden. Prentenkabinet Universiteit Leiden en Collectie Brabant, Universiteit Tilburg (zie: *Brabantia illustrata I, inventaris van kaarten enz.* [ed. 5.1.2e 5.1.2e 1992]): 1. Plattegrond met eerste en tweede omwalling 5.1.2e. Opschrift "scala 25 Ruhten". Uit: 5.1.2e, *Topographia Germ. inf.*, 1659. 2. Idem als 1 + profiel tweede omwalling. Gekleurde potloodtekening. Opschriften: "Ravestin / Meuse Flus / 50 verges". Zonder herkomst en ongedateerd, XVII. 3. Idem als 1 + aanduiding sluizen in wal aan rivierzijde. Gekleurde pentekening. Opschriften: "Ravestin / la riviere de Meuse / 50 verges". Zonder herkomst en ongedateerd, XVII. 4. Idem als 1 + hoornwerk aan de zuidzijde. Gekleurde pentekening. Opschriften: "Ravesteijn 1628 / Kasteel Rokocx / Famars / Utrechts / Landpoorte / Hollants / Orange / Binnen Maese / De Maese / Middelweert / schale van hondert roeden". Zonder herkomst en ongedateerd, XVII. 5. Pentekening met 5.1.2e en omgeving in vogelvlucht. Zonder herkomst en datering **[10]** Rijksdienst Oudheidkundig bodemonderzoek. Tekening: "Ravestein Kasteel. Reconstructie kasteel (d.m.v. oude afbeeldingen) t.o.v. voorburcht inclusief brug en gracht. Schaal 1:500. Tek. 5.1.2e. Okt. 1992. Copyright R.O.B.".

Literatuur, bronnen: [1] 5.1.2e , 5.1.2e , 5.1.2e 5.1.2e aard, *Verzameling van charters en geschiedkundige bescheiden betrekkelijk het Land van Ravestein*, 2 delen, 1850. {ZIE BIJLAGE 1}. **[2]** Rijksarchief in 's-Hertogenbosch, (129.01) Archief van de Drost van het Land van 5.1.2e , 1533-1795. {ZIE BIJLAGE 2}. **[3]** Toelichting bij de beschikking van de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk en de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening van 21 januari 1977 nr. MMA/MO 189.558 waarbij de stadskern 5.1.2e is aangewezen als beschermd stadsgezicht. {ZIE BIJLAGE 3}. **[4]** J. 5.1.2e *Rav* 5.1.2e *in 1360 gesticht kreeg in 1380 stadsrechten*, in: Brabants Dagblad 4 december 1959. **[5]** *De vestingmuren te* 5.1.2e *blootgelegd*, in: Brabants Dagblad, "De Sirene", 27 maart 1962. Idem, 5 juli 1962. **[6]** *Stadspoorten in Nederland*, in: Cobouw, 24 maart 1961 en 23 maart 1961 (resp. de Maaspoort en de Kasteelsepoort). **[7]** 5.1.2e , *Archeologisch onderzoek naar de vestingwerken van* 5.1.2e *, 1997.* 'sHertogenbosch 1997. Idem, tweede campagne juli 1997.

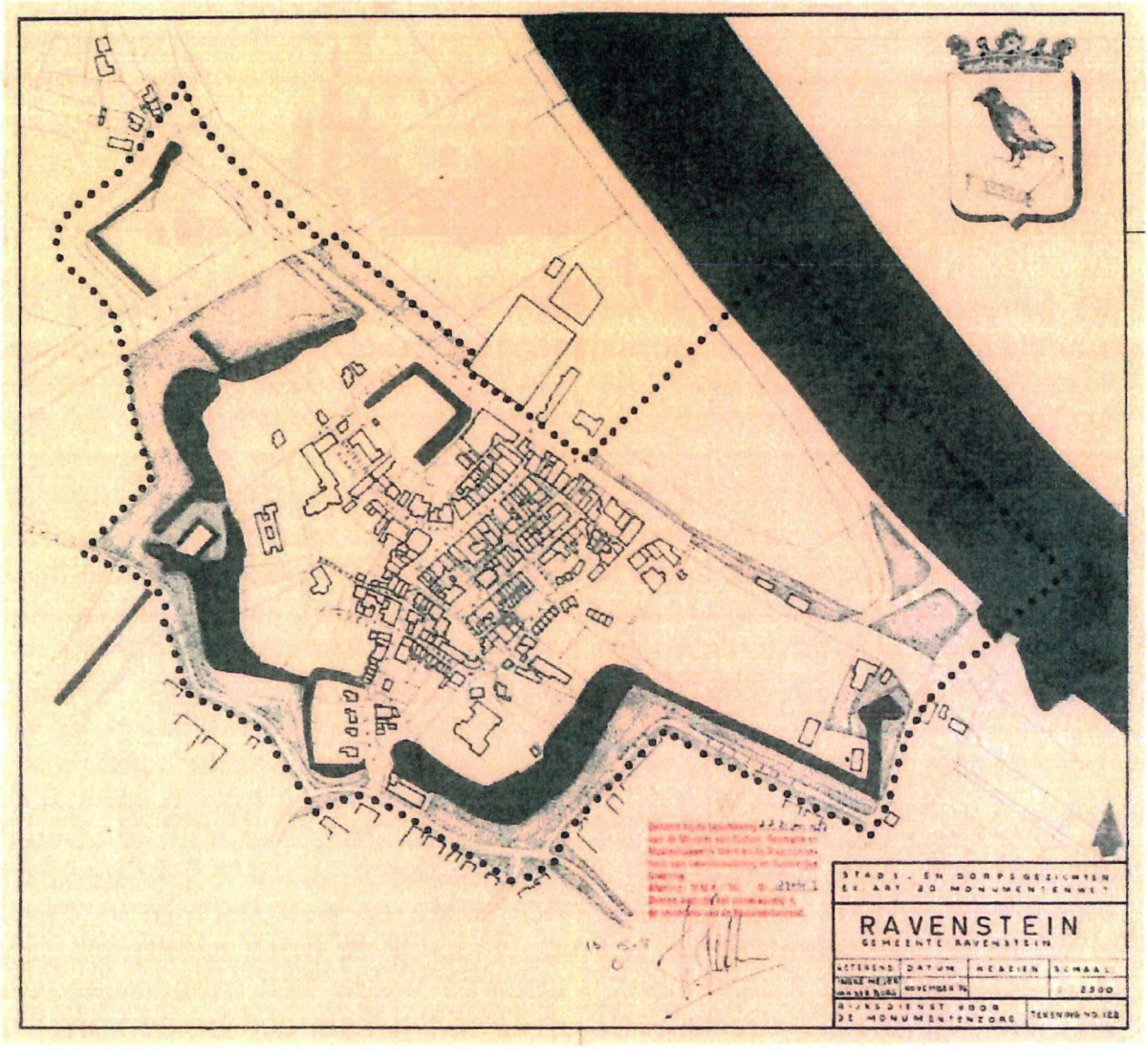
BIJLAGE 1 Bronnen met betrekking tot de Ravensteinse vestingwerken zoals vermeld in: 5.1.2e , 5.1.2e , 5.1.2e , *Verzameling van charters en geschiedkundige bescheiden betrekkelijk het Land van Ravestein*, 2 delen, 1850. Deel 1, p. 135: **1365**: 5.1.2e bouwt op de "Weert in de Maas" [copie in privilegeboek 'sHertogenbosch]; p. 98: **1365**: "dat huis Ravesteyn", de bouw is al ver gevorderd [vidimus anno 1365 in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch]; p. 147: **1371**: "den tolle tot Ravensteyne" [akte anno 1371]; p. 162: **1380**: stadsrechten verleend door 5.1.2e , er schijn dan al een muur te zijn, want: "voorts soo hebben wij onser stadt van Ravensteyn gegeven end' onse luyden ende poirtieren daer binnen geseten, wert saecke dat onse poirten offte mueren van onser stadt van Ravensteyn nedervielen mit winde offte mit anders ongevalle, alsoo veele steens als daer sij die poirten en mueren mede maecken mochten" [Landchaerte van Ravesteyn, pp. 151-154 / afschrift XIX?]; p. 194: **1446**: het stadsrechtprivilege van 5.1.2e , bij stadsbrand verloren gegaan, wordt vernieuwd door 5.1.2e (zelfde tekst als voormeld), "soo wij gern saghen, dat sich die stadt beterden ende wederom bewoont ende betimmert worde"; p. 702: **1487**: de muren en poorten van de stad zijn met 3600 bakstenen (gebakken in 1482) hersteld, zij kostten 5.1.2f stuiver de duizend, te betalen door de rentmeester [rentmeesterskasboek 1487, Archief Düsseldorf]; p. 708: **1487**: "5.1.2e 5.1.2e , van dat hij aan mijns voers. heren bolwerck een groet lanck eynde ny ghetuynt heeft, en die rijs op mijns voers. heren willighen ghehouwen heeft, en beneden aen den bolwerck diep in der Masen drie stercke hoefden ghemaeckt en die met stercken palen inghepaelt en gheslaghen heeft die daer van groten node waren; want die Mase dat bolwerck van onder begoste uut te halen en af te lopen, en oec sommyghe krybben daer voer ghetuynt heeft, en daer den weert uutghelopen was weder ander weertrijs inghepoet en ghesteken heeft, en ..." enz. [rentmeesterskasboek 1487, Archief

Düsseldorf]; p. 709: **1487**: "Item noch ghekocht van 5.1.2e voers. een half hondert weertrijs, daermen dat grote hoeft staende boven der borch en der stat van Ravesteyn mede opghehoecht en ghemaeckt heeft" [rentmeesters-kasboek 1487, Archief Düsseldorf]; p. 721: **1488**: "omme die stat van Ravensteyn en om die bolwercken in alle den eynden vanden graften, daer van node was, al nye stacket houteren in ghepaelt en ghemaect hebben, te weten: voer der stat porte, vanden bolwerck aen tot 5.1.2e hofstat toe, langs benevens die straet al toe ghestacket hebben en ... achter den royen toren ... inden molengraef ... boven aens mijn heren bolwerck achter die Maesporte ... biden steenoven ... in die buytenste graft ..." [rentmeesterskasboek 1488, Archief Düsseldorf]; p. 723: **1488**: "Item ... die drie hoefden voer mijns heren bolwerck, die metter Masen en metten ijsganck seer afghelopen en ghebroken waren, weder ghepaelt, ghetuynt en met eerden ghehoecht en opghemackt" [rentmeesters-kasboek 1488, Archief Düsseldorf]; p. 724: **1488**: dezelfde rekening vermeldt nog dat in een veldoven (clamp?) 166.000 bakstenen gebakken werden voor rekening van de rentmeester [rentmeesterskasboek 1488, Archief Düsseldorf]; p. 378: **1526**: "dat wij hebben doen verstercken onse stadt en casteel van Ravesteyn, frontier van Brabandt, in sulcker voughen, dat ..." enz. [testament van 5.1.2e anno 1526] (zie p. 755 voor kopie); p. 15: **1544**: "Anno 1544 wordt die sterckte van Ravesteyn aff gebroken bij die vande meijerie vanden Boss[5.1.2e] [Leenboecke van Brabant / XVI?]; p. 417: **1544**: 5.1.2e verkrijgt van 5.1.2e dat de vestingwerken gesloopt worden: "dat hij soude toelaten ende gedoogen aff te breecken ende daer neder te worpene alle de bolwercken, wallen, sterckten ende vestenisse vander stadt ende slote van Ravesteyn, ende die grechten te laeten vullen, sulcx dat deselve stadt en slot sall blijven sonder eenige wallen, sterckte of vestenisse, ende daertoe beloven voer hem, zijnen erven ende nacomelingen, tot egeenen daegen te maeckene oft doen maecken eenige sterckte oft vestenisse inden lande ende heerlicheyden van Ravesteyn, Herpen en Uden", (in ruil krijgt 5.1.2e het bezit van Wassenberg), de Staten van Brabant gaan accoord "aensiende ende aenmerckende de groote welvaert ende versekertheyt, die d'lant van Brabant hebben sal doere d'afbreecken ende nederworpen vander sterckte ende vestenisse van Ravesteyn" [akte anno 1544]; p. 418: **1544**: Regentes 5.1.2e verzoekt de Bosschenaren het werk op zich te nemen, "ceulx de la may[5.1.2e] de Boisleducq nous ont consenty et accordé faire ladicte desmolition, moyennant assitance de gens expers", zij verzoekt haast te maken en eventuele tegenstand door overmacht te overwinnen [Memorieboek der Fortificatie, 's-Hertogenbosch]; p. 457: **1605**: verbond waarbij de Staten Generaal van de Republiek beloven bij overlijden van 5.1.2e huis Brandenburg te steunen in hun aanspraken op 5.1.2e; p. 510: **1621**: "In anno 16 en 21, den 25 Mert, so hebbe die Staten van Hollant Ravensteyn begonst te sterken en hebben daer 9 comppenien folckx in geleet, waer van den heer van S[5.1.2e] daer oversten korronel van was; en den korenel liet terstont af breken die voerstat 25 huys en 4 huys tot Huysselinc aen den Schafdries, met groet misbaer van krijten en van kermen"; de kroniek verhaalt het afbreken van de Huisselingse kerk

onder dwang van de Hollanders [Die distrusie van Huusselingh in anno 16 en 21, kroniek van 15 pp., geschreven ca. 1621, bewaard in de pastorie van Huisseling]; (p. 512: "in anno 16 en 6 doen is die stat van 5.1.2e af gebrant den 10 Junius, op één huis na en op het castel na" [idem]); p. 523: **1624**: nader verdrag uussen de Staten Generaal en Brandenburg regelt o.a. de belastingheffing tot onderhoud van het Staatse garnizoen in 5.1.2e; p. 541: **1631**: overeenkomst tussen de Staten Generaal en Brandenburg tot regeling van de aftocht van het Staatse garnizoen; het Hollandse hout, verwerkt in palissades gaat naar de Staten, het Kleefse hout verwerkt in de verdediging van de stad gaat naar het plaatselijk bestuur, de verdedigingswerken worden namelijk afgebroken, "demolitie van deselve wercken" (= de fortificaties); Deel 2, p. 3: **1632**: 5.1.2e wordt in alle rechten bevestigd door de nieuwe vorst 5.1.2e 5.1.2e; p. 18: **1638**: een afgezant van 5.1.2e onderhandelt met de Staten Generaal over het vernieuwen van de versterkingen, "... haar 5.1.2e wel bekent was, hoe dat na de wederzijts evacuatie der plaetsen van Ravesteyn en Gennip, de vijandt teghens gheqeven wordt, het Huys te Gennip weder ingenomen hebbende, haer 5.1.2e 5.1.2e daer door ghenootsaeckt geweest waren, sich van de plaetse van Ravesteyn wederom te verseeckeren, alwaer alles van Poorten en Bruggen aen het Huys en anders seer ontranponeert sijnde ..." enz., het herstelwerk kost veel geld [Aitzema, Saken van Staeten oorlogh]; p. 22: **1639**: wederom afgezant in Den Haag omdat de betaling van het herstelwerk niet goed verloopt [Aitzema, Saken van Staeten oorlogh]; tevens blijkt dat de hertog "over eenige jaren tot Ravesteyn een nieuwe have met groote kosten, met een bock tegens den ijsganck" heeft laten maken (p. 23); p. 29: **1641**: indien het Land van 5.1.2e nog één keer ne 5.1.2f duizend gulden geeft, hoeft het verder niet meer mee te betalen aan herstel en onderhoud van de vesting [besluit der Staten Generaal 1641]; p. 133: **1657**: de Staten Generaal trekken de soevereiniteit van 5.1.2e aan zich [besluit der Staten Generaal 1657]; de hertog protesteert, kennelijk met succes (p. 137); p. 230: **1672**: 5.1.2e was door zijn kleine garnizoen niet te verdedigen, daarom vertrok het garnizoen naar Grave in 1672, "Dese stad Ravesteyn wierd van den Hertog van Nieuburg, die deselve hem toeëygent, met consent der Franschen in posessie genomen, die alle Monumenten en Wapens der Geunieerde Staeten en Princen van Orange voor 't Stadhuys en elders dede verbreeken, en de Fortificatie, door ordre der Fransche, demolieeren" [Valkenier, 't verwerd Europa]; p. 777: **1798**: het kasteel (nationaal domein) wordt verpacht: "een kasteel, gelegen te 5.1.2e, bestaande in een groot getal van kamers, kelders, een open plaatz, stallingen en een koetshuis. Hetzelve bevat ook de stadsgevangenissen, is omcingelt met grachten en zeer voordeelig aan de kant van de Maas geleegen."; p. 935: **1803**: "de stads gragten welke rondom de stad leggen, en reeds zeedert verscheyde jaaren in verval zijn geraakt, en des zoomers niet dan stinkende en nadeelige moerassen uytmaakten ..." [copyboek van brieven en berichten, arrondissementsrechtbank, 1803]

BIJLAGE 2 Rijksarchief in 's-Hertogenbosch, (129.01) Archief van de Drost van het Land van 5.1.2e, 1533-1795, inventarisnummer 42: bestek, gedateerd 3 mei 1700, i.z. het "aenvullen van den Beer beneden den stadt Ravensteijn gelegen", binnen 8 dagen te voltooien, "achter de Beer, te weten naar de kant van de Maze zoveel en zo hoog aerde brengen als één voet boven den beer, en zulks zo breed naar de Maze aen, dat hetzelve werk strekke van het rondeel aff aghter den Maesdijck, te weten tussen die doorns en de hoogte van den dijk, gelijk wijders op den tijt van de aenbestelling sal aengewesen worden", "aen de zijde van de Maas besetten met soyen ofte grossen, gants schuijns ofte trotserende op", "de aerde sal men halen van het rondeel, ofte de daerop leggende hooghtens"; inventarisnummer 43: stuk anno 1713, waarin sprake is van een secreet aan de Landpoort, de Bleek, bij de Bock, en werk aan "reyool" bij de Landpoort; inventarisnummer 44: bestek, gedateerd 23 mei 1719, i.z. nieuwe brug over de "Stads Graeft bestaende in vijf gebijnte verdijlt op de lenghten van 50 voeten"; inventarisnummer 115: bestek, anno 1711, i.z. "het hoogen van den dam tussen de contrescharpe ende halve maen voor de landtpoorte", desen dam sal mit aerde moeten opgehoopt worden egalijck van de Bouts hoff tot de hoogte van 't contre-scharpe", "de aerde sullen aennemers hale besijden den dam en voor aen offte besijden de brugh op erve van d'heer Fiscael van Willigen", "aennemers sullen 25 cuijlen moeten graven langs den hoff van d'Heer van Willigen om palen in te setten tot conservatie van den voetpadt, ijder gatt diep 3 voeten" etc.

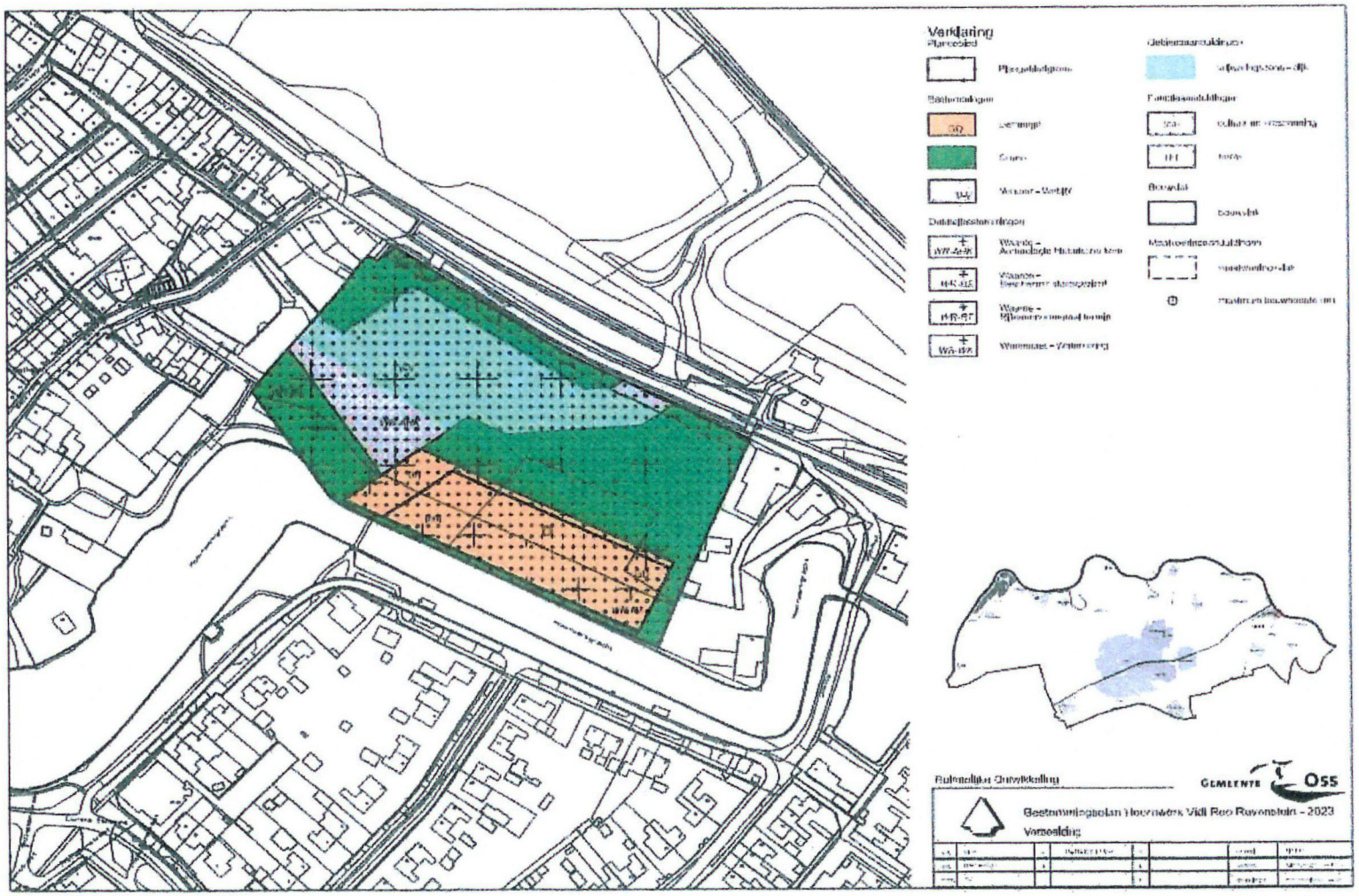
BIJLAGE 3 Toelichting bij de beschikking van de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk en de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening van 21 januari 1977 nr. MMA/MO 189.558 waarbij de stadskern 5.1.2e is aangewezen als beschermd stadsgezicht. "De bouw van het voormalige kasteel (ter plaatse van de huidige Kasteelseplaats) in 1360 kan worden beschouwd als het stichtingsjaar van 5.1.2e. De stichter, 5.1.2e, aan wiens naam en kasteel de stad haar naam zal hebben ontleend, verplaatste zijn kasteel in dat jaar naar de Maas, waarschijnlijk in verband met een betere bescherming van zijn belangen op de tolheffing ter plaatse. Om praktische en wellicht uit veiligheidsoverwegingen zullen zijn dienaren, handels- en ambachtslieden, zich in zijn directe nabijheid hebben gevestigd. Een gracht, die dit geheel een zekere bescherming gaf, liep vanaf de kasteelgracht om de toenmalige rentmeesterij (ter plaatse van het huidige zusterklooster) door de pastorietuin, en waarschijnlijk

zuidelijk van de Landpoort (in het meest noordelijke deel van de huidige Landpoortstraat) en voorts in noordoostelijke richting ter plaatse van de huidige bebouwing westelijk van de Nieuwstraat. Reeds op 4 mei 1380 verkreeg de plaats stadsrechten. In 1522 worden in opdracht van de landsheer de vestingwerken vernieuwd, die, zoals gebruikelijk in die tijd, een rechthoekig karakter droegen. De situaties nabij de Kasteelsepoort en van de Maaspoort herinneren hier nog aan. Aan de Landpoort herinnert alleen de naam van de naar deze poort genoemde straat. Alhoewel na de grote brand op 10 juni 1606 de stad met uitzondering van het kasteel en een enkel huis werd verwoest, is zij met behulp van (rehabilitatie) premie van de landsheer, met behoud van het stratenplan in verband met de verdedigingseisen, herbouwd. Tevens werd de stad daarbij uitgebreid: naar het oosten (met name de bebouwing aan de Nieuwstraat) en aan de westzijde van de Walstraat en naar het zuiden (tussen de 5.1.2e en het zuidelijk deel van de Walstraat). In verband met een bezetting van Hollandse soldaten werden vanaf 1631 nieuwe, toenmalige moderne, stenen gebastionneerde vestingwerken aangelegd. Het gehele complex werd voorzien van een grachtengordel, die behoudens ter plaatse van de spoorlijn, nog nagenoeg compleet aanwezig is. De vestingwerken zelf zijn

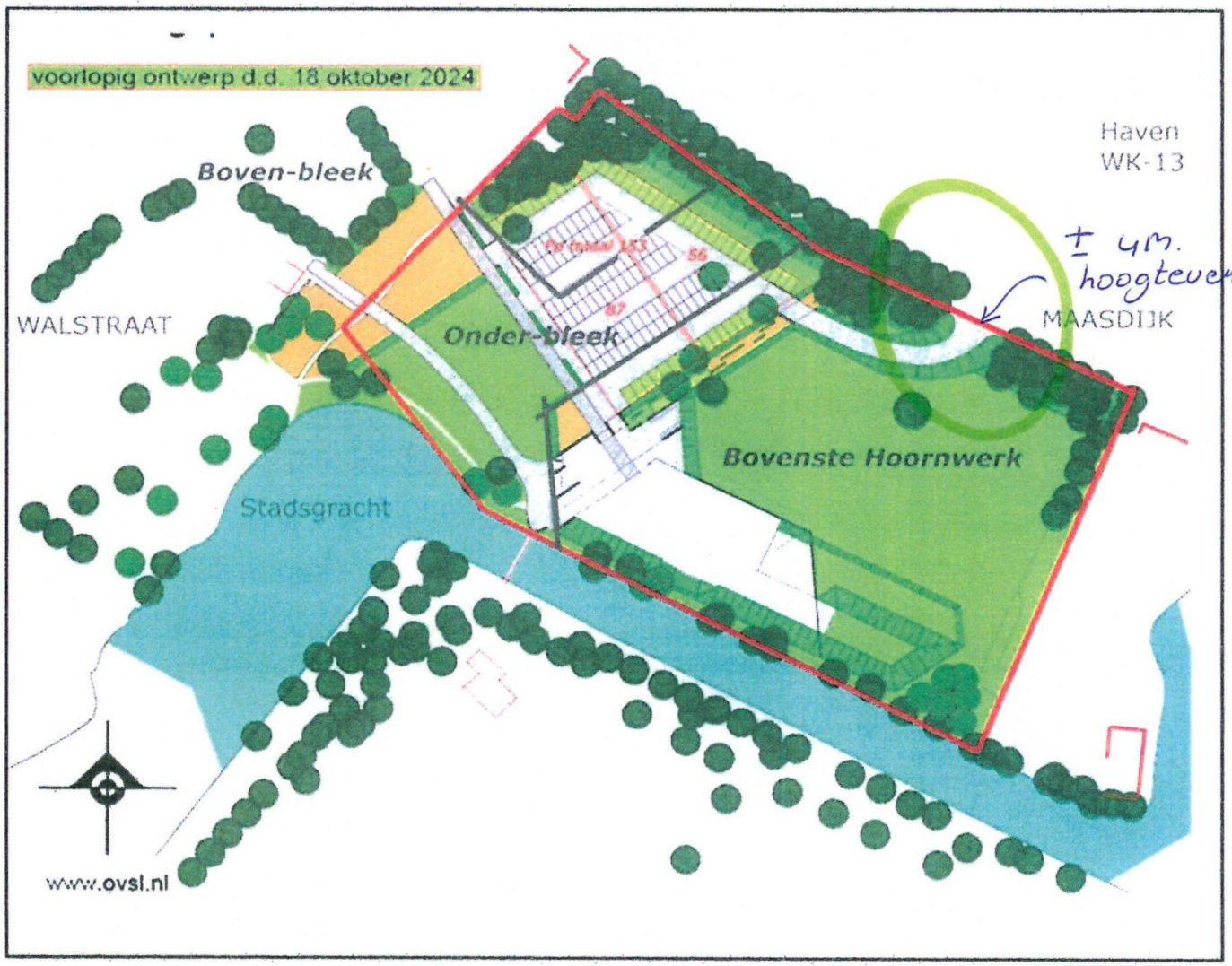
na de vlucht van het staatsgarnizoen in 1672 onbruikbaar gemaakt. Slechts ondergronds resten de fundamenten, terwijl in de loop der tijden de grachten aan de stadzijde successievelijk zijn opgevuld en in gebruik genomen als tuin. De structuur van de nederzetting zelf is behoudens op een enkele plaats waar door een al te voortvarende hand de slopershamer werd gehanteerd praktisch geheel behouden gebleven. Ook in de bebouwing zelf spiegelt zich het historische beeld nog duidelijk af. Karakteristiek voor 5.1.2e is, dat alhoewel het geheel slechts uit een tiental straten bestaat, dit geheel toch een duidelijk stedelijk aanzien heeft. Dit kenmerk wordt vooral bewerkstelligd door een aaneengesloten bebouwing met een duidelijk woonhuiskarakter. Ook daar waar in het recente of verdere verleden winkelvestigingen zijn ontstaan, draagt de bebouwing door de veelal afwezigheid van grote etalages of grote winkelpuien over het algemeen nog het karakter van een woning. De bebouwing zelf wordt voor het merendeel bepaald door twee verdiepingen met een kap, waarvan de nokrichting doorgaans loodrecht staat op de as van de straat. Dit onderstreept nog eens extra het individuele karakter van de afzonderlijke panden. De individualiteit der panden wordt bovendien versterkt door een verticale scandering in de architectonische vormgeving door toepassing van staande vensteropeningen. Ten aanzien van de openbare ruimte wordt het karakter bepaald door de afwezigheid van verhoogde trottoirs. Kenmerkend hierbij is dat het straatprofiel alsmede de scheiding van functies tussen voetgangers en rijverkeer wordt verkregen door molgoten. Alhoewel men mag stellen dat het beeld is opgebouwd uit de hierwoos afzonderlijk genoemde componenten, is er toch feitelijk slechts één noemer voor te vinden die onder dit geheel geplaatst kan worden, namelijk de wijze waarop dit geheel successievelijk door mensenhand is ontstaan en dat kan worden aangeduid met het begrip ambachtelijkheid. Omdat dit geheel een beeld vormt van uitzonderlijke schilderachtige stedebouwkundige schoonheid, is bescherming gerechtvaardigd. Teneinde deze bescherming ook naar de buitenzijde effectief te doen zijn en tevens op zinvolle wijze het oude vestingkarakter tot uiting te brengen, zijn de aan de oost- en westzijde in structuur nog duidelijk herkenbare vestingwerken tevens in de bescherming opgenomen."

Bijlage 4 a. Bestemmingsplan NIEUW Hoornwerk -verbeelding 2023

Bijlage 4a

Bijlage 4b

Inrichting plangebied Bovenste Hoornwerk en Onder-bleek **(18 okt. 2024)**

Bijlage 4b

Bijlage 5 Uitsnede Bovenste Hoornwerk 'Beschermd stadsgezicht-2013'

Bylage 5

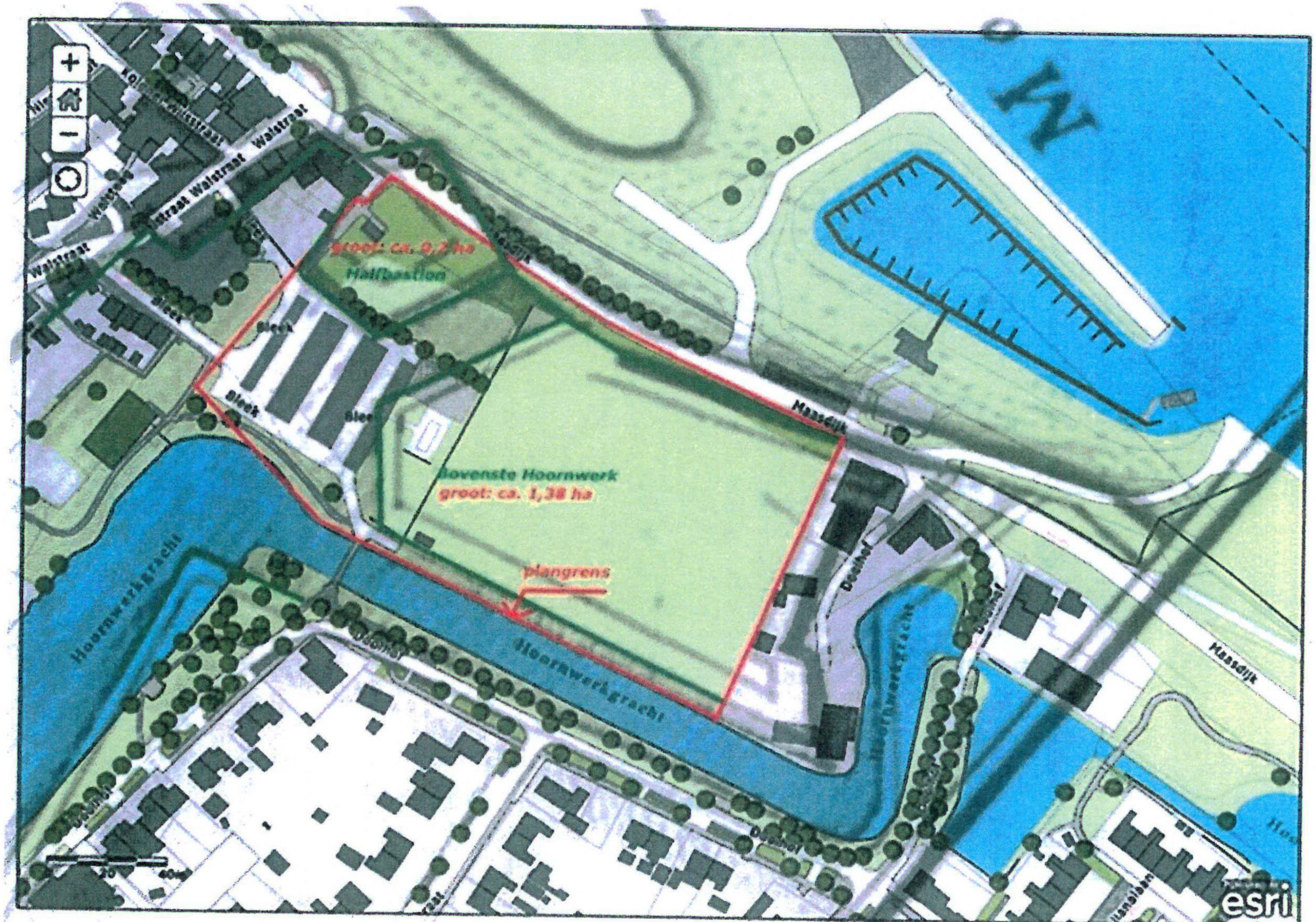
Bijlage 6 Beschermd Stadgezicht 2013

Bylage 6

Plangrenzen van BP 'Beschermd stadsgezicht-2013', met in lichtere aanduiding, het bestemde 'rijks-monumentaal terrein'. Vastgesteld d.d. 20 juni 2013.

Bijlage 7

Uitsnede: Bovenste Hoornwerk op bestaande toponiem (2020) met historische kaart door 5.1.2e [redacted] uit ca. 1630

Bijlage 7

Bylage 8

Gemeenteraad van Oss

Afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling

Postbus 5

5.1.2e Oss

Betreft: Bestemmingsplan NL.IMRO.0828.BPhrnwrkvidreorvn-ON01

Zienswijze Nieuw Vidi Reo op het Bovenste Hoornwerk, ingediend door

de Stichting Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e (SBSR)

5.1.2e, 6 februari 2024

Geachte leden van de Raad,

In het Gemeenteblad van 27 december 2023 hebt u het ontwerpbestemmingsplan 'Hoornwerk Vidi 5.1.2e-2023' bekendgemaakt.
Hierbij zijn onzes inziens fundamentele zaken onderbelicht gebleven, procedures niet of onvoldoende correct verlopen en wettelijke taken veronachtzaamd. Wij maken graag van de gelegenheid gebruik hierbij onze zienswijze in te dienen. Tevens zeggen wij toe in te gaan op uw uitnodiging een en ander mondeling toe te lichten bij de hoorcommissie op 6 maart 2024.

INLEIDING

Volgens het Verdrag van Granada, dat door Nederland is ondertekend, is iedere gemeente in Nederland verplicht een beschermd stads- en dorpsgezicht in stand te houden. Voor het Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e geldt dat er conform het aanwijzingsbesluit en de toelichting daarop uit 1977 een bestemmingsplan moet worden vastgesteld dat een 'conserverend karakter' draagt.

Uit de Toelichting: "Omdat dit geheel een beeld vormt van uitzonderlijk schilderachtige stedebouwkundige schoonheid, is het gerechtvaardigd hiervoor een bescherming als bedoeld in artikel 20 van de Monumentenwet van toepassing te verklaren. Alhoewel deze bescherming niet de bedoeling heeft het als zodanig aangewezen gebied te bevriezen, zal er binnen het raam van de voor dit gebied te treffen stedebouwkundige regelingen naar gestreefd dienen te worden dat het hiervoor genoemde karakter zoveel mogelijk wordt rechtgedaan. Het plan zal, gelet op de aanwezige karakteristieken een conserverend karakter moeten dragen, waarbij met name gelet dient te worden op de door het ambacht bindende eenheid en door de tijd gevormde variatie in het stadsgezicht."

Dat is vervolgens gebeurd, laatstelijk op 20 juni 2013. Daarin staat dat het Bovenste

Hoornwerk een drievoudige bescherming geniet: 1. als rijksbeschermd stadsgezicht, 2. als rijksmonumentaal terrein, i.c. de restanten van de vestinggordel, en 3. als beschermd archeologisch terrein (historische kern).

Het vigerend bestemmingsplan heeft volgens par. 5.2.1 met betrekking tot het Beschermd Stadsgezicht als belangrijkste taak het "behoud en versterking van cultuurhistorische waarden". En vervolgens stelt het: "Een van de belangrijkste pijlers van een bestemmingsplan voor een beschermd stadsgezicht is bescherming (en versterking) van de aanwezige (cultuur)historische waarden. Op de volgende manieren is dit met regels in het bestemmingsplan gewaarborgd. Dubbelbestemming 'Waarde – Beschermd stadsgezicht' en 'Ruimtelijke karakteristiek'. Over het gehele gebied dat in 1977 is aangewezen als beschermd stadsgezicht (nagenoeg het gehele plangebied) is de dubbelbestemming 'Waarde – Beschermd stadsgezicht' opgenomen. In dit artikel geldt in aanvulling op de andere hier voorkomende bestemmingen dat de gebieden in algemene zin bestemd zijn voor het behoud, het herstel en het versterken van cultuurhistorische, natuurlijke, (historische) stedenbouwkundige en (historisch-) architectonische waarden zoals geïnventariseerd en aangegeven in onder andere de culturele paragraaf en culturele biografie van 5.1.2e ."

Voor het uitvoeren van werkzaamheden binnen de begrenzing van het beschermd stadgezicht geldt een hele reeks van beperkingen, waarvan met betrekking tot het Bovenste Hoornwerk als belangrijkste geldt dat er geen gebouwen mogen worden opgericht, omdat het open binnenterrein van het hoornwerk als uitermate karakteristiek wordt beschouwd. Het onbebouwde Bovenste Hoornwerk is daarom ook bijzonder, omdat het samen met het Benedenste Hoornwerk de enige hoornwerken in Nederland binnen een stedelijke omgeving betreft die niet ten offer gevallen zijn aan latere stadsuitbreiding. We mogen ze gerust uniek noemen.

Het is volgens de Monumentenwet 1988 de taak en verplichting van de gemeente erop toe te zien dat deze kwaliteit bij latere ontwikkelingen niet aangetast wordt en de cultuurhistorische kwaliteiten steeds uitgangspunt zullen blijven.

Dat wil niet zeggen dat er over een beschermd stads- of dorpsgezicht een glazen stolp gezet wordt. Ontwikkelingen, mits deze rekening houden met de te beschermen cultuurhistorische waarden binnen het beschermd gezicht, blijven altijd mogelijk.

Uit de toelichting bij het vigerend bestemmingsplan uit 2013 blijkt hoe terughoudend de gemeente destijds dacht over mogelijke ontwikkelingen: "Het bestemmingsplan maakt [...]een beperkt aantal ontwikkelingen mogelijk. Op verschillende locaties binnen het plangebied is de bouw van één of enkele woningen voorzien. Daarnaast worden een theetuin en beperkte uitbreiding van verblijfsrecreatie mogelijk gemaakt." Dat is alles.

Nu er een bestemmingsplanwijziging is aangekondigd waarin ruimte gecreëerd wordt voor de bouw van een nieuw gemeenschapshuis met een oppervlakte van 1.500 m^2 op de kwetsbare locatie van het Bovenste Hoornwerk blijkt dat aan de bovenstaande wettelijke voorwaarden allerminst voldaan is. De toelichting op de bestemmingsplanwijziging stelt dan ook terecht op p. 9: "Deze ontwikkeling is niet passend binnen de geldende bestemmingen

ter plaatse van het plangebied. Het plan is daarmee strijdig met het vigerende bestemmingsplan."

Ons belangrijkste bezwaar luidt dat de voorgestelde bestemmingsplanwijziging in strijd met de wet is, omdat de gemeente zich hiermee niet kwijt van de haar opgedragen taak, namelijk "behoud en versterking van cultuurhistorische waarden" met betrekking tot de instandhouding van het Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e , in het bijzonder van het Bovenste Hoornwerk.

Meer in detail hebben wij zwaarwegende bedenkingen tegen de navolgende keuzes.

BEPALINGEN

In het ontwerpbestemmingsplan NL.IMRO.0828.BPhrnwrkvidreorvn-ON01 lezen we onder REGELS onder het gedeelte van het plan dat als bestemming "gemengd" heeft:

3.2.2. a. Hoofdgebouwen mogen uitsluitend binnen het bouwvlak worden gebouwd tot een maximale oppervlakte van 1.500 m^2.

b. De bouwhoogte mag niet meer bedragen dan ter plaatse van de aanduiding 'maximum bouwhoogte (m)' is aangegeven met dien verstande dat afwijkend hiervan 30% van de oppervlakte van het gebouw een bouwhoogte mag hebben van maximaal 8,5 m.

Tot nog toe luidt de bestemming hier voornamelijk "groen" en voor een beperkt deel "verkeer-verblijf" hetgeen in beide gevallen onder meer inhoudt dat er hier geen gebouwen mogen worden opgericht. Het vigerend bestemmingsplan voldoet volledig aan de eis dat de te beschermen waarden, i.c. het open, groene terrein van het hoornwerk, gerespecteerd worden. Nu de bestemmingsplanwijziging voorziet in de bebouwing van ongeveer een derde deel van het hoornwerk met een gebouw van 1.500 m^2 bij een maximale bouwhoogte van 8,5 meter kan niet anders dan geconcludeerd worden dat dit in flagrante tegenspraak is met de doelstellingen van het Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e . Het karakteristieke aan het hoornwerk is dat het een open en onbebouwd veldwerk is. Met een ruimtebeslag van 1.500 m^2 (bij een totaal bestemmingsvlak van bijna 5.000 m^2) is het bouwprogramma van een nieuw Vidi Reo veel en veel te zwaar voor deze kwetsbare locatie.

Bovendien is de nieuwe bestemming 'gemengd' maar onze mening niet passend, althans risicovol voor de toekomst, omdat in beginsel dan ook andere dan maatschappelijke functies daarin kunnen worden ondergebracht.

FOUTE PROCEDURES

Verder verzetten we ons tegen de gevolgde procedures.

In hoofdstuk 3 van de Toelichting op de Bestemmingsplanwijziging wordt gesteld dat de locatie Bovenste Hoornwerk als meest geschikte locatie voor een nieuw VidiReo gekozen is

door "de inwoners van 5.1.2e . De schijn wordt daarbij gewekt dat dit een democratisch proces zou zijn geweest. Echter, de mogelijkheid om te kiezen voor een bepaalde locatie is nergens breed publiek gemaakt, niet in de plaatselijke pers, niet via algemeen toegankelijke media, niet huis aan huis, niet persoonlijk en niet via plakkaten. De selecte groep mensen die is uitgenodigd voor de stemming is gerekruteerd uit de potentiële gebruikers van Vidi Reo, leden van bepaalde groeperingen en buurtbewoners. De 'stemming' verliep chaotisch en bleek uiteindelijk ook geen stemming, maar meer een 'peiling' door middel van handopsteken 'om te zien of we op de goede weg zijn'. En waarvoor hebben de selectief uitgenodigde aanwezigen met overgrote meerderheid hun voorkeur uitgesproken? Voor de Bleek! Dat blijkt ook uit een bericht in het *Brabants Dagblad* van 19 december 2017: "5.1.2e wil nieuw Vidi Reo op De Bleek" kopt de krant.
Nadat wij er lucht van kregen dat de gemeente de plannen voor de bouw van een nieuw Vidi Reo niet op de Bleek, maar op het Bovenste Hoornwerk wilde gaan uitwerken, hebben wij ons door middel van inspraak in de gemeenteraad op 19 mei 2022 gemeld om te waarschuwen voor de gevolgen van bouwen in het Beschermd Stadsgezicht. Aan die boodschap heeft ook het *Brabants Dagblad* op die datum aandacht besteed: "Cultuurhistoricus: 'Bouwplannen op hoornwerk 5.1.2e tot mislukken gedoemd'".

Overigens stelt de Toelichting op p. 35 ter ondersteuning van de locatiekeuze ten onrechte: "De plannen om tot een nieuwe locatie voor Vidi Reo te komen staan in het Dorpsplan (van welk dorp dan?) genoemd". Bestudeert men het toegevoegde kaartje, dan blijkt echter dat het ook hier om de Bleek en *níet* om het Bovenste Hoornwerk gaat!

In hetzelfde hoofdstuk 3 wordt gesteld dat er "meerdere keren afstemming is gezocht met belanghebbenden". Maar ondanks dat wij onze mening duidelijk in de gemeenteraad te kennen gegeven hebben, op 19 mei 2022, 23 november 2023 en 11 januari 2024, zijn wij nooit voor overleg door de gemeente benaderd. Afstemming vond uitsluitend plaats met voorstanders van de plannen.

Fout aan de procedure is ook dat kennelijk aan de bevolking de mogelijkheid is voorgespiegeld een gebouw op te richten op het Bovenste Hoornwerk, terwijl bekend was dat het valt onder het Beschermd Stadsgezicht en er ter plaatse een algeheel bouwverbod geldt. En nu klinkt het: "Ja, maar dat was de wil van de bevolking van 5.1.2e . De taak van de gemeente had, zoals de wet voorschrijft, moeten zijn de cultuurhistorische waarden van het Hoornwerk als uitgangspunt te nemen en niet, omgekeerd, eerst de bevolking laten kiezen voor het Hoornwerk en daarna het met opzet conserverend bestemmingsplan, dat bouwplannen verhindert, te veranderen. Dat heet: handelen in strijd met de wet!

Wij betreuren het ten zeerste dat de gemeente Oss geen voorontwerpbestemmingsplan heeft gemaakt en afgezien heeft van het volgen van een inspraakprocedure (de 'uitgebreide Wro-procedure'), hoewel de gemeente volgens eigen zeggen de vrijheid daartoe heeft. Te meer daar er ook een groot gebrek aan transparantie is met betrekking tot bezetting, vergaderdata en verslagen van gemeentelijke adviescommissies op het gebied van welstand en cultuurhistorie, wekt het niet volgen van een inspraakprocedure de indruk dat er niet,

althans onvoldoende zorgvuldig wordt omgegaan met elders in het land gebruikelijke procedures van burgerparticipatie.

GEBIEDSVISIE

Vervolgens zie je in het ontwerpbestemmingsplan dat achteraf alles gedaan wordt om toe te schrijven naar de gewenste eindconclusie. Zo is er op het laatste moment op uitdrukkelijk verzoek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, zie preadvies 29 nov. 2022) nog een gebiedsvisie gemaakt die aan alle kanten rammelt, maar toch als uitkomst geeft dat alles volgens de regels passend is. Een van de grote ongerijmdheden van de gebiedsvisie was dat deze bij voorbaat al uitging van de bouw van Vidi Reo, en dat terwijl de besluitenlijst van het college van B&W dd. 19 december 2023 onomwonden stelt: "De cultuurhistorische waarde van het Hoornwerk is bij de nieuwe ontwikkeling leidend geweest." Uit de volgorde van de procedure blijkt juist het tegendeel!

Een gebiedsvisie is bedoeld als sturend hulpmiddel bij het maken van keuzes. Een gebiedsvisie dient niet achteraf opgesteld te worden, maar moet juist voorafgaan aan het hele proces. Dan zou namelijk gebleken zijn dat het terrein door zijn beschermde status in het geheel niet geschikt is voor de oprichting van een gebouw.

De gebiedsvisie die uiteindelijk – veel te laat – opgesteld is, is op vele punten foutief, onduidelijk en deels ondoorgrondelijk. Zo wordt gesteld: "De ingreep behelst naast het inpassen van het gebouw het opnieuw vormgeven en zichtbaar maken van dit deel van de vesting. Dit willen we graag op een manier doen die past bij 5.1.2e en de vesting en een aantrekkelijke aanvulling vormt op de bestaande kwaliteiten." Uit niets in de verdere toelichting blijkt wat bedoeld wordt met het "opnieuw vormgeven en zichtbaar maken van dit deel van de vesting". De vesting moet juist *níet* opnieuw vormgegeven worden, maar eerder geconserveerd en beschermd. De referentiebeelden en ontwerpschetsen op p. 25 en 26 waarbij sprake is van een fors bouwvolume dat door een overdreven hoge aarden wal heen steekt, doen het ergste vermoeden. Dit past juist niet bij 5.1.2e. Het steekt de draak met Beschermd Stadsgezicht en vormt een grote aantasting daarvan die de Stichting Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e met alle haar ten dienste staande juridische en nietjuridische middelen zal bestrijden.

Verder zijn de meeste tekeningen met wilde pijlen en felle kleuren even indrukwekkend als onbegrijpelijk.

Opvallend in de gebiedsvisie is een vaststelling als: "Op dit moment is er sprake van een ontbrekende schakel in de vestinggordel ter hoogte van de Bleek." Een "ontbrekende schakel"? Daarvan is absoluut geen sprake, want de contouren van de vesting zijn nagenoeg compleet. En daar zou het optrekken van een gebouw van 1.500 m^2 verbetering in moeten brengen en de vesting "zichtbaar en beleefbaar" moeten maken? Hoe dan? Een betere conclusie zou geweest zijn: ter hoogte van de Bleek mist men nu node de gracht die het hoornwerk eertijds ook aan de westzijde (keelzijde) omspoelde. Maar het doortrekken van de gracht komt de plannenmakers nu even niet uit en daarom verdoezelen ze dit onderdeel

van het plan Waterfront 5.1.2e , waar ze zich elders wél op beroepen. Immers, "Het water terugbrengen is niet het eerste doel." Nee, parkeerplaatsen, daar gaat het hun om.

PARKEREN

Volgens de gebiedsvisie zullen er naast de bestaande parkeerplaatsen op de Benedenbleek nog 45 extra parkeerplaatsen gerealiseerd moeten worden. Het parkeerterrein zal dan om het oude centrum te ontzien ontsloten moeten worden via een nieuw aan te leggen weg die aftakt van de Maasdijk. Als je dan al propageert dat de cultuurhistorische kwaliteiten van het hoornwerk leidend zijn bij het zoeken naar nieuwe functies, dan is het projecteren van een nieuwe afrit, inclusief een grondlichaam om het hoogteverschil van de dijk naar het lager gelegen hoornwerk geleidelijk op te vangen, samen met een nieuwe asfaltbaan, voorsorteerstrook, verlichting en bebording wel het allerlaatste wat je in dit kwetsbare, nu nog relatief intacte gebied wilt zien. Wij wijzen ontsluiting via een aftakking vanaf de Maasdijk dwars door de noordelijke flank van het Hoornwerk dan ook resoluut af, en wel om cultuurhistorische redenen: aantasting van het Beschermd Stadsgezicht, in het bijzonder van het Bovenste Hoornwerk.

WELSTANDSBELEID

In de paragraaf Welstandsbeleid zien we een typisch staaltje van het al eerder gesignaleerde fenomeen dat de opstellers van de Toelichting op de bestemmingsplanwijziging naar de gewenste eindconclusie toeschrijven. Het plan ligt binnen het Beschermd Stadsgezicht, is een rijksmonumentaal terrein en dus automatisch welstandsvergunningsplichtig.

En zegt de Toelichting: 'Sturing op de ruimtelijke kwaliteit in algemene zin als ook architectonische zin in het bijzonder is daarmee van belang. Er is meermaals overleg geweest met de adviescommissie ruimtelijke kwaliteit. Tijdens de verdere planvorming van het gebouw zal eveneens overleg gevoerd worden met deze adviescommissie.' En dan volgt als conclusie: 'Het plan is passend binnen het welstandsbeleid van de gemeente Oss.' En dat terwijl het plan nog moet worden voorgelegd! Sterker nog, er bestaan niet eens ter beoordeling voorgelegde bouwplannen. Dat blijkt uit het volledig ontbreken van verslagen (niet alleen in de bijlagen van de Toelichting, maar überhaupt op de website van de gemeente Oss) van de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit, waarvan de vergaderingen openbaar dienen te zijn en er bovendien een verslagplicht is. De conclusie in de Toelichting is dus buitengewoon voorbarig en wijzen wij af. En mocht u het toch niet met ons eens zijn, dan eisen wij inzage in de stukken.

LANDSCHAP

Ook de paragraaf Landschap vertoont sporen van een van bovenaf geregisseerde argumentatie om de Bestemmingsplanwijziging door te drukken, tegen beter weten in. De

eindconclusie luidt uiteraard: "Het plan is uitvoerbaar met betrekking tot het aspect landschap."Maar leest men de argumentatie, dan sluit die op geen enkele manier geloofwaardig hierop aan. Het regent foutieve aannames en warrige gedachtegangen. Een bloemlezing:

'Het plangebied ligt op de oeverwal maar[?] maakt ook onderdeel uit van de middeleeuwse [?] vesting. Het plan is daarbij een erg specifieke verbijzondering van de oeverwal. Hier wordt vooral uitgegaan van de kenmerken van de vesting dan dat er een kenmerkend oeverwal landschap wordt genomen als uitgangspunt.[?] Immers we willen juist het hoornwerk herkenbaar maken als afwijkend onderdeel. Waar wel bij wordt aangesloten is dat de dijk als kenmerkend element met zicht op de uiterwaarden en op de vesting. [?]Ook het aansluiten op de kleinschaligheid, het wandelroutenetwerk en het groene karakter zijn aspecten waarmee de aansluiting wordt gezocht met het oeverwallenlandschap.[?] Met het plan wordt het beeld versterkt van de oorspronkelijke situatie van een vestingstadje aan de Maas als kenmerkend onderdeel van het oeverwallenlandschap.'

De zinnen waarachter we een vraagteken [?] hebben geplaatst, begrijpen wij gewoonweg niet. Fout is de veronderstelling dat we bij het Bovenste Hoornwerk te maken hebben met een middeleeuwse (sic!) vesting, want hij is opgeworpen in de vroege jaren '20 van de zeventiende eeuw. En ook de laatste zin is pertinent onjuist: Het beeld van de "oorspronkelijke situatie van een vestingstadje aan de Maas" wordt juist *niet* versterkt door de bouw van een fors volume op het open, groene binnenterrein van het hoornwerk. De suggestie die de spaarzame schetsen en referentiebeelden onder hoofdstuk 3, p.25 en 26 tonen, doen het ergste vrezen. De wal keert ter plaatse van de nieuwbouw weliswaar terug, maar in wat voor cyclopische omvang? Het hoornwerk was oorspronkelijk omzoomd door een manshoge wal, zeker niet hoger dan 2 tot 2,50m. En daar staken geen gebouwen uit. De schetsen gaan uit van een wal van 5,5 tot 6 meter, met een maximaal toegestane bouwhoogte van 8,5 m. Daarmee wordt de beschouwer op het verkeerde been gezet, het beeld van de oorspronkelijke situatie wordt dus allerminst versterkt, maar eerder vervalst.

De conclusie: 'Het plan is uitvoerbaar met betrekking tot het aspect landschap' vloeit *niet* voort uit de daaraan voorafgaande argumentatie en is dus misleidend. Deze conclusie wijzen wij af.

CULTUURHISTORIE

Onder Toetsing op p. 42 wordt dezelfde tendens van toeschrijven naar een gewenste eindconclusie voortgezet. Wederom een bloemlezing met vele vraagtekens:

"Met voorliggend plan wordt het Bovenste Hoornwerk als 'ontbrekende schakel' van de vestinggordel benut. [?] Door het toevoegen van een publiekelijke [publieke?] functie in het gebied wordt de eenheid van het stadsgezicht versterkt. [?] Het gemeenschapshuis wordt toegevoegd als groene wal in het gebied. [?] Daarmee blijft de verschillende identiteit van het gebied behouden. [?] Met de komst van het gemeenschapshuis wordt het terrein wederom publiek toegankelijk en kan het terrein op een duurzame wijze in stand worden

gehouden. [?] De huidige contouren van het hoornwerk worden als een gevolg van het plan geaccentueerd en versterkt. [?] Het binnenterrein blijft, gelijkaardig met de oorspronkelijke structuur, een open terrein. [?] Gelet op het voorgaande wordt voldaan aan de regels uit het vigerende bestemmingsplan.[!]"

Ook hier weer een conclusie aan het einde die niet voortvloeit uit de voorafgaande argumentatie. Om met dat laatste te beginnen: het gaat nu juist *niet* om het vigerend bestemmingsplan, namelijk dat van 2013, want dat verbiedt het oprichten van gebouwen. Dat is in strijd met het vigerend bestemmingsplan, maar het is eveneens is strijd met het beoogde nieuwe bestemmingsplan. De bewering: "Het binnenterrein blijft, gelijkaardig met de oorspronkelijke structuur, een open terrein" is namelijk ook onjuist. Het binnenterrein wordt immers voor ongeveer een derde deel bebouwd, hetgeen niets met de oorspronkelijke structuur te maken heeft.

Met de rest van het citaat uit de toelichting kunnen wij helemaal niets. Achter iedere zin plaatsen wij een vraagteken, omdat de gedachten hierachter onbegrijpelijk zijn, behalve als je koste wat kost tekst nodig hebt om toe te kunnen werken naar een gewenste conclusie. Zoals al eerder uiteengezet is er geen sprake van een "ontbrekende schakel", want de vestinggordel is nagenoeg gaaf. Wij begrijpen niet hoe "de eenheid van het stadsgezicht" door het toevoegen van een publieke functie (want dat zal wel bedoeld worden) kan worden versterkt. Wij begrijpen niet hoe de "verschillende identiteit van het gebied behouden" blijft door de bestemmingsplanwijziging. En we begrijpen ook niet waarom juist deze bestemmingsplanwijziging nodig zou zijn om het terrein publiek toegankelijk te maken en het terrein "op een duurzame wijze" in stand te houden. Als de zin: "De huidige contouren van het hoornwerk worden als een gevolg van het plan geaccentueerd en versterkt" duidt op het oprichten van een wel zes meter hoge aarden wal, zoals de ontwerpschetsen aangeven en de referenties dreigen te verbeelden, is de gebezigde term "geaccentueerd" een *understatement* en "versterkt" misplaatst. En met de bebouwing van een aanzienlijk deel van het hoornwerk blijft het binnenterrein echt geen "open terrein".

Kortom, de eindconclusie van de paragraaf CULTUURHISTORIE: "Het plan is uitvoerbaar met betrekking tot cultuurhistorie" is gebaseerd op drijfzand, in ieder geval niet op feiten. Het leidt niet tot bescherming of conservering, zoals in het aanwijzingsbesluit als verplichting met betrekking tot het op te stellen bestemmingsplan is opgedragen, maar tot aantasting. Met het bouwen van een dermate groot gebouw en het opwerpen van een voor een eenvoudig hoornwerk onvoorstelbaar hoge wal wordt "het verhaal van de vesting" allerminst zichtbaar en beleefbaar gemaakt.

Wij wijzen de conclusie dan ook resoluut van de hand.

ECONOMISCHE UITVOERBAARHEID

In hoofdstuk 8 wordt ingegaan op de economische uitvoerbaarheid van het plan. Daaruit blijkt dat er alleen geld gereserveerd is voor de bouw van een nieuw Vidi Reo. De kosten voor het uitvoeren van de gebiedsvisie, i.c. een behoedzame reconstructie van de

omwalling, het herstel van het beeld van de vesting, zijn daarin *niet* opgenomen. Maar juist die combinatie van het herstel van de vesting en de bouw van een nieuw Vidi Reo werd ons voorgespiegeld als een werkwijze die kan bijdragen aan het beleefbaar maken van de vesting. De totale kosten van het plan belopen op dit moment volgens een uitspraak, op 11 januari 2024 door de verantwoordelijk wethouder gedaan in de commissie Ruimte, 5.1.2f 5.1.2f euro. En het plan kan daarom alleen gefaseerd uitgevoerd worden. Gezien de momenteel steeds stijgende bouwkosten, de te verwachten krapte van de overheidsfinanciën in de nabije toekomst en de beperkte houdbaarheid van het huidige college van B&W, is het dus maar zeer de vraag of er na de bouw van Vidi Reo überhaupt nog sprake zal zijn van het uitvoeren van de gebiedsvisie.

Wij wijzen het idee van een gefaseerde uitvoering van het plan af, omdat de kans levensgroot is dat er na de realisatie van een detonerend gebouw zonder context geen geld meer is voor de herinrichting van het hoornwerk. Zo ook hebben wij geen enkel vertrouwen in de conclusie op p. 63 van de Toelichting: "De economische uitvoerbaarheid is hiermee voldoende aangetoond."

Rest ons slechts u te verzoeken rekening te houden met onze bedenkingen en bezwaren, het ontwerpbestemmingsplan in te trekken en op zoek te gaan naar een minder kwetsbare, centraler gelegen locatie buiten het Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e .

Met gepaste hoogachting,

namens de Stichting Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e ,

5.1.2e , secr.

Bijlage 9

Nota van zienswijzen en wijzigingen ontwerpbestemmingsplan 'Hoornwerk Vidi 5.1.2e – 2023'

I. INLEIDING

Deze nota bevat de volgende onderdelen:
- een weergave van de gevolgde procedure
- een samenvatting van de reacties ('zienswijzen') over het ontwerpbestemmingsplan
- ons besluit over de zienswijzen
- een beschrijving van de gevolgen van ons besluit voor de inhoud van het bestemmingsplan
- een toelichting op ons besluit
- een overzicht van de wijzigingen in het bestemmingsplan ten opzichte van het ontwerp die wij ambtshalve aanbrengen (dat wil zeggen: die niet het gevolg zijn van zienswijzen)

Deze nota behoort bij het voorstel van burgemeester en wethouders aan ons, en bij ons besluit over de vaststelling van het bestemmingsplan.

Volgens de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) mogen wij naw-gegevens (naam, adres en woonplaats) en enkele andere persoonsgegevens niet digitaal aanbieden. Een uitzondering geldt voor gegevens van
- ondernemingen die behoren tot een rechtspersoon (zoals een bv of een vof)
- personen die beroepsmatig betrokken zijn bij de procedure, bijvoorbeeld advocaten en gemachtigden

Als het voor de uitoefening van een publieke taak moet, mogen wij persoonsgegevens wel digitaal aanbieden.
Wij bieden deze nota digitaal aan. Daarom noemen wij geen naw-gegevens, behalve waar de wet dat toelaat.

II. PROCEDURE

Iedereen kon het ontwerpbestemmingsplan met bijbehorende stukken van 28 december 2023 tot en met 7 februari 2024 in het gemeentehuis bekijken. Ook stond het ontwerpbestemmingsplan met bijbehorende stukken in deze periode op het internet. Dit hebben burgemeester en wethouders bekendgemaakt in Oss Actueel en het Gemeenteblad van 27 december 2023 en op www.oss.nl.
Van 28 december 2023 tot en met 7 februari 2024 kon iedereen schriftelijk en mondeling op het ontwerpbestemmingsplan reageren. De gemeente heeft vijf reacties ('zienswijzen') ontvangen. Alle indieners konden hun zienswijze mondeling toelichten bij de Hoorcommissie Bestemmingsplannen. Dit hebben vier indieners gedaan.

Omwonenden, belangengroepen en geïnteresseerden zijn al geruime tijd betrokken bij de keuze om het nieuwe gemeenschapshuis op de voorgestelde plek te realiseren. Tijdens de planvorming is in 2023 een presentatie bij de dorpsraad gehouden en heeft er overleg plaatsgevonden met de Stichting vestingwerken en de Heemkundekring. Ook is er op 8 november 2023 een inloopbijeenkomst georganiseerd waar met name het inrichtingsplan voor het plangebied (in ruime zin) onderwerp was. Op 17 januari 2024 heeft tijdens een openbare bijeenkomst van de dorpsraad een ieder kennis kunnen nemen van het ontwerpbestemmingsplan. Op 19 juni 2024 is het voorontwerp van het gebouw, de planvorming en het proces gepresenteerd tijdens een openbare dorpsraadvergadering. De dorpsraad is eveneens over het plan geïnformeerd.

III. ZIENSWIJZEN

Wij vinden de zienswijzen ontvankelijk. 'Ontvankelijk' betekent dat de indieners aan alle eisen hebben voldaan om een zienswijze in te dienen. Op zienswijzen die niet ontvankelijk zijn, hoeven wij niet inhoudelijk in te gaan.

Hieronder vatten wij alle ontvankelijke zienswijzen samen. Daarna volgen per zienswijze ons besluit, een beschrijving van de gevolgen van ons besluit voor de inhoud van het bestemmingsplan en een toelichting daarop. Op onderwerpen die in meerdere zienswijzen zijn opgenomen gebeurt de beantwoording thematisch.
Het kan zijn dat wij een deel van een zienswijze niet of niet helemaal beschrijven. Dan hebben wij bij de beoordeling toch rekening gehouden met dat deel.

Als wij vinden dat de indiener van een (ontvankelijke) zienswijze gelijk heeft, verklaren wij de zienswijze gegrond. Als wij vinden dat de indiener geen gelijk heeft, verklaren wij de zienswijze ongegrond. Wij kunnen een zienswijze ook gedeeltelijk gegrond en gedeeltelijk ongegrond verklaren.

In een aantal zienswijzen komen dezelfde onderwerpen terug. Omwille van de zorgvuldigheid, duidelijkheid en leesbaarheid worden deze onderwerpen thematisch beantwoord. De thematische beantwoording is te vinden onder paragraaf VI. De beantwoording van de aspecten in de zienswijze die niet thematisch beantwoord worden zijn terug te vinden onder de betreffende zienswijze.

De gemeenteraad van Oss

IV. BEOORDELING ZIENSWIJZEN

Zienswijze 1

Samenvatting zienswijze

Planproces

De precieze afbakening tussen halfbastion, gracht en hoornwerk is (nog) niet helemaal duidelijk. Het gebied is onderdeel van de vestingwerken van 5.1.2e en heeft daarmee een hoge cultuurhistorische waarde.

a. Reclamant stelt dat er in het Dorpsplan 5.1.2e (2006), in het eindadvies Voorzieningenkaart (2015) en in het eindadvies van de Dorpsraad periode 5.1.1e consequent gesproken wordt over De Bleek als mogelijke locatie voor verdere bebouwing en niet over het Bovenste Hoornwerk.
In 2018 is volgens reclamant in een klein overleg met een 11-koppige delegatie van gebruikers en bestuur van Vidi Reo gekozen voor een gebouw op het hoornwerk langs de grachtenoever waarbij ook de vorm van het gebouw (langwerpig in plaats van circulair) een rol heeft gespeeld. Deze keuze is niet onder de aandacht gebracht van de bewoners van 5.1.2e. In de vervolgstappen van het proces is deze keuze regelmatig gepresenteerd als de uitkomst van de interactie die op 24 oktober 2018 plaatsvond. Dat is feitelijk onjuist en reclamant adviseert om beter te motiveren waarom de Bleek als locatie is vervallen dan wel vervangen door het hoornwerk. Met het hoornwerk als basis is voor verdere uitwerking een keuze gemaakt voor een bebouwing op de vanuit cultuurhistorisch perspectief meest kwetsbare locatie van het plangebied. Deze keuze vraagt om een zeer zorgvuldige en vanuit cultuurhistorie verantwoorde uitwerking.

Uitvoeringsproces

Reclamant stelt dat het een risico kan zijn voor de uitvoering van dit plan:

b. de binnengrachtse oevers hebben de status als Rijksmonument. De gemeente Oss heeft in 2015 eigenaren van percelen grenzend aan de gracht en dus gelegen op de binnengrachtse oevers zelfs verboden enige vorm van bebouwing te realiseren. Voor het oprichten van een bouwwerk langs de zuidelijke grachtenoever dient nog een aparte vergunning aangevraagd te worden ingevolge de Monumentenwet 1988. Daarbij zijn voldoende redengevende argumenten nodig om deze rijksmonumentale status te veranderen.
c. Het onderzoeksrapport van bureau BAAC heeft de locatie een hoge archeologische verwachtingswaarde die als behoudenswaardig wordt geclassificeerd. Er bestaat een gerede kans dat archeologische waarden vernietigd zullen worden bij de werkzaamheden voor de herinrichting. In het gehele plangebied is archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een (gefaseerde) opgraving noodzakelijk. Dit kan tot hoge kosten leiden
d. de provincie Noord-Brabant is niet geraadpleegd in het kader van dit project vanwege het gegeven dat 5.1.2e onderdeel is van de Zuidenwaterlinie. Het lijkt ons in het kader van de toeristische waarde hiervan van groot belang dat de provincie haar steun geeft.
e. De RCE geeft pas een definitief oordeel over het plan nadat de definitieve omgevingsvergunning volgens de WABO is ingediend. Bij een voorgenomen volume van 1500 m2 en een gedeeltelijke gebouwhoogte van 8,5 meter vraagt reclamant zich af of een dergelijk ontwerp de rand voorwaardelijke toetsing van openheid en leegte van Bovenste Hoornwerk kan doorstaan.
f. Een afgerond eindadvies van de commissie Ruimtelijke Kwaliteit en Erfgoed ontbreekt bij het ontwerpbestemmingsplan.
g. Reclamant vindt dat er prioriteit moet worden gegeven aan het maken van een onontbeerlijke cultuurhistorische effectrapportage.
h. De kosten van het gebouwontwerp, de verdere onderzoeken en de definitieve inrichting zijn nog niet volledig bekend. Financiering van het geheel is hierdoor ook nog ongewis Reclamant pleit voor een snelle zekerheidstelling van de benodigde financiële middelen in de meerjarenbegroting van de Gemeente Oss.

Besluit
Wij vinden de zienswijze ongegrond.

Wijzigingen in bestemmingsplan
De zienswijze leidt niet tot wijzigingen in het bestemmingsplan.

Toelichting van de gemeenteraad

a. Zie hoofdstuk VI. thematische beantwoording Beschermd stadsgezicht/ Cultuurhistorie en thematische beantwoording Locatiekeuze/ procedure.
b. De situatie die reclamant beschrijft betreft een gemeentelijke handhavingsactie uit 2015. Er werd geconstateerd dat er illegale bebouwing zonder vergunning in de binnentuin langs de gracht was opgericht. Voor het plan voor de bouw van het gemeenschapshuis wordt een bestemmingsplan doorlopen, in veelvoud overleg gepleegd met betreffende instanties (RCE, erfgoedcommissie en adviesteam omgevingskwaliteit) en er wordt een omgevingsvergunning aangevraagd.
c. In augustus 2024 is er aanvullend archeologisch onderzoek uitgevoerd. Er zijn 6 proefsleuven gegraven om de archeologische verwachting inzichtelijk te maken. Dit onderzoek heeft aangetoond dat er onder het gebouw onder proefsleuf 3 archeologische vondsten zijn aangetroffen. Insteek van zowel het bouwplan als het inrichtingsplan is het aanwezige bodemarchief niet aan te tasten maar daar 'bovenop' te werk te gaan, indien dit niet mogelijk is zullen er opgravingen op de daarvoor aangewezen locaties worden uitgevoerd.
d. De provincie is in het kader van het vooroverleg door de gemeente Oss geïnformeerd.
e. Zie hoofdstuk VI. thematische beantwoording Beschermd stadsgezicht/ Cultuurhistorie.
f. Dit project wordt beoordeeld door adviesteam ruimtelijke kwaliteit en de erfgoedcommissie. De vergaderingen van het adviesteam ruimtelijke kwaliteit en de erfgoedcommissie zijn openbaar. De agenda en de verslagen zijn niet openbaar, maar wel opvraagbaar. De verslagen van het adviesteam ruimtelijke kwaliteit en de erfgoedcommissie zijn toegevoegd als bijlage aan het bestemmingsplan
g. Het aspect cultuurhistorie is uitgebreid onderzocht en verwoord in de toelichting van het bestemmingsplan. Er is veelvuldig overleg met interne specialisten omtrent archeologie, cultuurhistorie en erfgoed. De architect heeft veel kennis van de bouwhistorie van 5.1.2e. De erfgoedcommissie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed wordt meermaals gevraagd om advies. Het onderzoeksbureau voor archeologie en bouwhistorie BAAC heeft in 2022 en 2024 onderzoek gedaan naar de historie en de archeologie en een uitgebreid PVE en onderzoeksrapport opgesteld. (zie bijlagen in bestemmingsplan) Wat ons betreft is er geen aanvullend onderzoek benodigd.
h. De benodigde middelen voor dit project zijn gereserveerd en waar er aanvullende middelen nodig zijn, zullen er voorstellen aan de raad worden gedaan.

Zienswijze 2

Samenvatting zienswijze

INLEIDING

a. Reclamanten stellen dat de voorgestelde bestemmingsplanwijziging in strijd met de wet (Verdrag van Granada) is, omdat de gemeente zich hiermee niet kwijt van de haar opgedragen taak, namelijk "behoud en versterking van cultuurhistorische waarden" met betrekking tot de instandhouding van het Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e, in het bijzonder van het Bovenste Hoornwerk. Reclamant verwijst naar de verplichting om een aanwijzingsbesluit en een conserverend bestemmingsplan op grond van genoemd Verdrag op te stellen.
b. Het bestemmingsplan voorziet in de bebouwing van ongeveer een derde deel van het hoornwerk met een gebouw van 1.500 m2 bij een maximale bouwhoogte van 8,5 meter. Volgens reclamanten kan niet anders dan geconcludeerd worden dat dit in flagrante tegenspraak is met de doelstellingen van het Beschermd Stadsgezicht

5.1.2e . Het karakteristieke aan het hoornwerk is dat het een open en onbebouwd veldwerk is. Met een ruimtebeslag van 1.500 m2 (bij een totaal bestemmingsvlak van bijna 5.000 m2) is het bouwprogramma van een nieuw Vidi Reo veel en veel te zwaar voor deze kwetsbare locatie. Bovendien is de nieuwe bestemming 'gemengd' niet passend, althans risicovol voor de toekomst, omdat in beginsel dan ook andere dan maatschappelijke functies daarin kunnen worden ondergebracht.

c. Reclamanten verzetten zich tegen de gevolgde procedures. Volgens hen is de keuze voor de bouw van een gemeenschapshuis op het hoornwerk geen democratisch proces geweest. De mogelijkheid om te kiezen voor een bepaalde locatie is nergens breed publiek gemaakt, niet in de plaatselijke pers, niet via algemeen toegankelijke media, niet huis aan huis, niet persoonlijk en niet via plakkaten. De selecte groep mensen die is uitgenodigd voor de stemming is gerekruteerd uit de potentiële gebruikers van Vidi Reo, leden van bepaalde groeperingen en buurtbewoners. Volgens reclamanten hebben de aanwezigen zich uitgesproken voor De Bleek. Dit staat volgens reclamanten ook op het kaartje in het Dorpsplan.

d. Reclamanten betreuren ten zeerste dat de gemeente Oss geen voorontwerpbestemmingsplan heeft gemaakt en afgezien heeft van het volgen van een inspraakprocedure (de 'uitgebreide Wro-procedure'), hoewel de gemeente volgens eigen zeggen de vrijheid daartoe heeft. Te meer daar er ook een groot gebrek aan transparantie is met betrekking tot bezetting, vergaderdata en verslagen van gemeentelijke adviescommissies op het gebied van welstand en cultuurhistorie, wekt het niet volgen van een inspraakprocedure de indruk dat er niet, althans onvoldoende zorgvuldig wordt omgegaan met elders in het land gebruikelijke procedures van burgerparticipatie.

e. Er is op het op het laatste moment en op uitdrukkelijk verzoek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een gebiedsvisie gemaakt die aan alle kanten rammelt, maar toch als uitkomst geeft dat alles volgens de regels passend is. De gebiedsvisie is op vele punten foutief, onduidelijk en deels ondoorgrondelijk. Zo wordt gesteld: "De ingreep behelst naast het inpassen van het gebouw het opnieuw vormgeven en zichtbaar maken van dit deel van de vesting. Dit willen we graag op een manier doen die past bij 5.1.2e en de vesting en een aantrekkelijke aanvulling vormt op de bestaande kwaliteiten." Uit niets in de verdere toelichting blijkt wat bedoeld wordt met het "opnieuw vormgeven en zichtbaar maken van dit deel van de vesting". De vesting moet volgens reclamant juist niet opnieuw vormgegeven worden, maar eerder geconserveerd en beschermd. De referentiebeelden en ontwerpschetsen waarbij sprake is van een fors bouwvolume dat door een overdreven hoge aarden wal heen steekt, doen het ergste vermoeden. Dit past juist niet bij 5.1.2e . Het vormt een grote aantasting daarvan. Reclamant betwist of het optrekken van een gebouw van 1.500 m2 verbetering in de huidige situatie brengt en de vesting "zichtbaar en beleefbaar" moet maken.

f. Volgens de gebiedsvisie zullen er naast de bestaande parkeerplaatsen op de Beneden Bleek nog 45 extra parkeerplaatsen gerealiseerd moeten worden. Het parkeerterrein zal dan om het oude centrum te ontzien ontsloten moeten worden via een nieuw aan te leggen weg die aftakt van de Maasdijk. Dit is volgens reclamanten een aantasting van het kwetsbare, nog relatief intacte gebied. Zij wijzen ontsluiting via een aftakking vanaf de Maasdijk dwars door de noordelijke flank van het Hoornwerk dan ook resoluut af, en wel om cultuurhistorische redenen; aantasting van het Beschermd Stadsgezicht, in het bijzonder van het Bovenste Hoornwerk.

g. Reclamanten betwisten de inhoud van de paragraaf Welstandbeleid van de toelichting van het bestemmingsplan. Zij menen dat er naar de gewenste eindconclusie wordt toegeschreven en dat er onterecht wordt gesteld dat het plan past in het welstandsbeleid. Reclamanten wijzen op het volledig ontbreken van verslagen van de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit, waarvan de vergaderingen openbaar dienen te zijn en er bovendien een verslagplicht is.

h. Reclamanten stellen dat in de paragraaf Landschap onterecht wordt gesteld dat het plan uitvoerbaar met betrekking tot dit aspect. Er staan volgens hen foutieve aannames in. "Fout is de veronderstelling dat we bij het Bovenste Hoornwerk te

maken hebben met een middeleeuwse (sici) vesting, want hij is opgeworpen in de vroege jaren '20 van de zeventiende eeuw. En ook de laatste zin is pertinent onjuist: Het beeld van de "oorspronkelijke situatie van een vestingstadje aan de Maas" wordt juist niet versterkt door de bouw van een fors volume op het open, groene binnenterrein van het hoornwerk. De suggestie die de spaarzame schetsen en referentiebeelden onder hoofdstuk 3, p.25 en 26 tonen, doen het ergste vrezen. De wal keert ter plaatse van de nieuwbouw weliswaar terug, maar in wat voor cyclopische omvang? Het hoornwerk was oorspronkelijk omzoomd door een manshoge wal, zeker niet hoger dan 2 tot 2,50m. En daar staken geen gebouwen uit. De schetsen gaan uit van een wal van 5,5 tot 6 meter, met een maximaal toegestane bouwhoogte van 8,5 m. Daarmee wordt de beschouwer op het verkeerde been gezet, het beeld van de oorspronkelijke situatie wordt dus allerminst versterkt, maar eerder vervalst".

i. De toetsing op het vlak van cultuurhistorie wordt volgens reclamanten wederom toegeschreven naar een gewenste eindconclusie. Reclamanten betwisten:
   1. Met voorliggend plan wordt het Bovenste Hoornwerk als 'ontbrekende schakel' van de vestinggordel benut
   2. Door het toevoegen van een publieke functie in het gebied wordt de eenheid van het stadsgezicht versterkt
   3. Het gemeenschapshuis wordt toegevoegd als groene wal in het gebied. Daarmee blijft de verschillende identiteit van het gebied behouden. Met de komst van het gemeenschapshuis wordt het terrein wederom publiek toegankelijk en kan het terrein op een duurzame wijze in stand worden gehouden.
   4. De huidige contouren van het hoornwerk worden als gevolg van het plan geaccentueerd en versterkt. Het binnenterrein blijft, gelijkwaardig met de oorspronkelijke structuur, een open terrein. Gelet op het voorgaande wordt voldaan aan de regels uit het vigerende bestemmingsplan."

   Het plan leidt volgens reclamanten niet tot bescherming of conservering, zoals in het aanwijzingsbesluit als verplichting met betrekking tot het op te stellen bestemmingsplan is opgedragen, maar tot aantasting. Met het bouwen van een dermate groot gebouw en het opwerpen van een voor een eenvoudig hoornwerk onvoorstelbaar hoge wal wordt "het verhaal van de vesting" allerminst zichtbaar en beleefbaar gemaakt.
j. Reclamanten stellen dat er alleen geld gereserveerd is voor de bouw van een nieuw Vidi Reo. De kosten voor het uitvoeren van de gebiedsvisie, i.c. een behoedzame reconstructie van de omwalling, het herstel van het beeld van de vesting, zijn daarin niet opgenomen. De totale kosten van het plan belopen volgens reclamanten op dit moment volgens een uitspraak, op 11 januari 2024 door de verantwoordelijk wethouder gedaan in de commissie Ruimte, 5.1.2f euro. Gezien de momenteel steeds stijgende bouwkosten, de te verwachten krapte van de overheidsfinanciën in de nabije toekomst en de beperkte houdbaarheid van het huidige college van B&W, is het dus maar zeer de vraag of er na de bouw van Vidi Reo überhaupt nog sprake zal zijn van het uitvoeren van de gebiedsvisie. Reclamanten wijzen het idee van een gefaseerde uitvoering van het plan af, omdat de kans volgens hen groot is dat er na de realisatie van een detonerend gebouw zonder context geen geld meer is voor de herinrichting van het hoornwerk.

Reclamanten verzoeken om rekening te houden met hun bedenkingen en bezwaren, het ontwerpbestemmingsplan in te trekken en op zoek te gaan naar een minder kwetsbare, centraler gelegen locatie buiten het Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e.

Besluit
Wij vinden de zienswijze ongegrond.

Wijzigingen in bestemmingsplan
De zienswijze leidt een aanpassing van de toelichting van het bestemmingsplan.

Toelichting van de gemeenteraad
a. Zie hoofdstuk VI thematische beantwoording Beschermd stadsgezicht / Cultuurhistorie

b. Het mogelijk maken van meerdere functies binnen een bestemming is de gebruikelijke manier om enige flexibiliteit te houden qua gebruik van het perceel. Dit voorkomt dat er voor elk gewijzigd gebruik planprocedures moeten worden opgestart. De mogelijkheden binnen de gebruikte bestemmingen zijn vergelijkbaar met de beoogde functie van een gemeenschapshuis. De 1500 m2 bouwperceel is het aantal maximaal te realiseren m2 vloeroppervlak. Doelstelling is om het vloeroppervlak zo beperkt mogelijk te maken. Het vloeroppervlak van het voorontwerp van het gebouw is 1361 m2. Doelstelling is om dit nog naar beneden te brengen. Wat betreft het hoornwerk: dit perceel is circa 10.000 m2 groot waardoor er met het gebouw in een aarden wal nog steeds het gevoel van openheid zal worden ervaren.
c. Zie hoofdstuk VI. thematische beantwoording Locatiekeuze / procedure
d. Ons beleid voor de toepassing van inspraak bij ruimtelijke plannen biedt de mogelijkheid om af te zien van inspraak. Dit wordt de afgelopen jaren consequent toegepast. Dit is overigens ook een trend bij andere gemeenten. Wij zijn van mening dat er voor dit plan ruim voldoende burgerparticipatie heeft plaatsgevonden in de vorm van o.a. de uitgebreide omgevingsdialoog die in paragraaf 9.1 van de toelichting van het bestemmingsplan staat beschreven.
e. Zie de hoofdstuk VI. thematische beantwoording Beschermd stadsgezicht / Cultuurhistorie. Overigens delen wij de kwalificatie van reclamanten over de Gebiedsvisie niet.
f. Zie hoofdstuk VI. thematische beantwoording Parkeren
g. Dit project wordt beoordeeld door adviesteam omgevingskwaliteit en de erfgoedcommissie. De vergaderingen van het adviesteam omgevingskwaliteit en de erfgoedcommissie zijn openbaar. De agenda en de verslagen zijn niet openbaar, maar wel opvraagbaar. De verslagen van het adviesteam omgevingskwaliteit en de erfgoedcommissie zijn als bijlage toegevoegd aan het bestemmingsplan.
h. De reclamanten hebben gelijk wat betreft de omschrijving middeleeuwse vesting, dit is aangepast in de toelichting. Het betreft een vesting uit de vroeg 16de eeuw. Zie hoofdstuk VI. Thematische beantwoording landschap
i. Reclamant deelt een andere mening wat betreft ontwerpuitgangspunten. Het gebied wordt niet gereconstrueerd maar de historische beleving wordt teruggebracht. Zie hoofdstuk VI thematische beantwoording Beschermd stadsgezicht/ Cultuurhistorie en landschap.
j. Wij zien het belang van reclamant op dit aspect niet. De benodigde middelen voor dit project zijn gereserveerd en waar er aanvullende middelen nodig zijn, zal er als eerst gekeken worden naar mogelijke bezuinigingen. Ook zal er gezocht worden naar mogelijkheden wat betreft subsidies en regelingen.

Zienswijze 3

Samenvatting zienswijze

Reclamant heeft in 2012 het huis gekocht in 5.1.2e. Het huis is een gemeentelijk monument uit het jaar 1798. Een pand wat heel opvallend en kenmerkend is voor de omgeving. Ook de brug heeft de uitstraling dat het op een afstand één geheel vormt met het huis. Vanuit het zicht vanaf de Boven- en Onder Bleek is dat duidelijk te zien. Volgens reclamant heeft de makelaar bij de aankoop aangegeven dat het uitzicht op de dijk en de gracht invloed hebben op de aankoopprijs.
Reclamant is in principe niet tegen de realisering van het gemeenschapshuis op het Hoornwerk. Dit gemeenschapshuis komt zeker ook ten goede aan de leefbaarheid van 5.1.2e De situering van het gebouw zal het uitzicht voor 50% verminderen. Er is namelijk geen zicht meer op het Hoornwerk en geen zicht meer op de dijk. Een weids uitzicht met alleen maar groen en een klein gedeelte parkeerplaats gaat hierdoor veranderen in een wal met een lang gerekt gebouw met een hoogte van 5.50 /8.50 meter hoog.

a. Reclamant vraagt om het gebouw wat meer naar het oosten te verplaatsen zodat het verlies aan uitzicht gereduceerd zal worden naar 30%. Zodat er nog een klein gedeelte van de Maasdijk kan worden waargenomen en het terras daardoor ook wat verder van de brug af komt te liggen. Reclamant stelt voor om het bouwblok te verplaatsen ter hoogte van het kleine gebouwtje (de vroegere kassa van het

voetbalveld). Reclamant geeft aan dat woongenot minder wordt en de waarde van de woning zal dalen.

b. Reclamant vraagt zich af of de brug die Doolhof met De Bleek verbindt gehandhaafd blijft als wandel- en fietspad.
c. In het bestemmingsvlak ziet reclamant bebouwing en een bouwblok maar ook een gedeelte wat als terras beschreven staat. Is het in de toekomst dan mogelijk dat daar een overkapping of andere serre achtige materialen gebruikt mogen gaan worden?
d. Waaruit bestaat de aarden wal? Zand, gras of andere begroeiing en hoe hoog wordt die?
e. Om een aantal zaken goed te kunnen beoordelen wil reclamant een landschappelijk inrichtingsplan zien waarin duidelijk is aangegeven hoe het hele gebied wordt ingericht en aangeplant en wat dan ook onderdeel uit gaat maken van het bestemmingsplan.
f. Reclamant vraagt of er een geluidsrapport is opgesteld waarin het geluid van parkeren (intensiever en andere tijdstippen), terras, muziek, evenementen etc. zijn beschreven en wat dat betekent voor de geluidsbelasting op de gevels van woningen.
g. In het bestemmingsplan staat dat het beoogde gebouw ca 1.355 m2 en om enige uitvoeringsvrijheid 1.500 m2 groot mag worden, waarvan 30% (ruim 400 m2) 8.50 meter hoog mag worden. Voor de aanwonenden van de Doolhof (Zuidzijde) is dat veel te veel en te hoog.

Besluit
Wij vinden de zienswijze ongegrond.

Wijzigingen in bestemmingsplan
De zienswijze leidt niet tot wijzigingen in het bestemmingsplan.

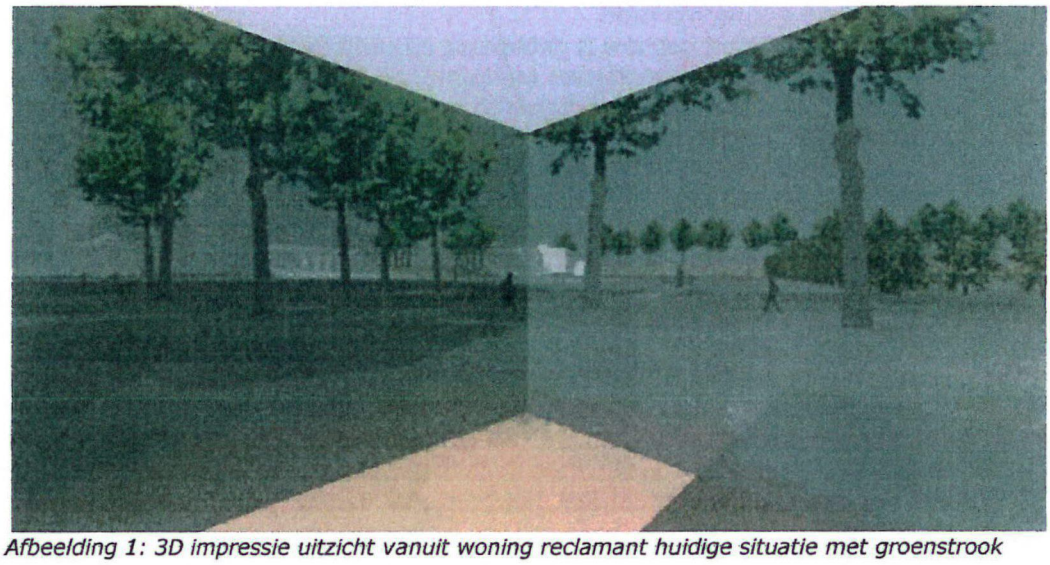
Toelichting van de gemeenteraad

a. Het ontwerp van het gebouw is gebaseerd op historische uitgangspunten. Eén van die uitgangspunten is een aarden vestingwal op het Hoornwerk. Doelstelling van het plan is om deze vestingwal terug te brengen. Weliswaar niet geheel in de originele uitvoering maar wel als beeld dat er op het Hoornwerk een vestingwal heeft gestaan. Het bouwvlak op de verbeelding van het bestemmingsplan is hierop gebaseerd. De wal begint op de historische lijn tussen het hoornwerk en de Beneden Bleek. Als we het gebouw verplaatsen naar de locatie die reclamant aanhaalt en dus laten beginnen bij het kleine bestaande gebouwtje, dan betekent dit dat we het gebouw met circa 20 meter moeten opschuiven. Het gebouw ligt dan niet meer in de juiste historische lijn ligt omdat de vestingwal dan dus ook 20 meter verder begint. Dit komt het idee /ontwerp van een vestingwal niet ten goede. Het vrije uitzicht vanuit de woning van de reclamant verandert slechts gering. Toegevoegd twee afbeeldingen, 3D impressies van het uitzicht van de huidige situatie en van het uitzicht van de beoogde situatie. Ten opzichte van de tekeningen die besproken zijn tijdens de inspraakavonden afgelopen jaar is het gebouw een stukje opgeschoven. Het bouwvlak van het bestemmingsplan maakt dit mogelijk. We hebben geprobeerd om binnen de randvoorwaarden reclamant zo veel mogelijk tegemoet te komen. Met het verder schuiven van het gebouw raken we de balans van de omgevingsinrichting en de relatie met de historische onderlegger kwijt. Enkele randvoorwaarden waar we rekening mee moeten houden zijn:
   - de historische uitgangspunten
   - de grondwal welke op een historische positie ligt
   - de scheidingslijn tussen de Beneden Bleek en het Bovenste Hoornwerk
   - De positie van de korte keel
   - De loper naar de stad
   - Het bouwvlak op de verbeelding

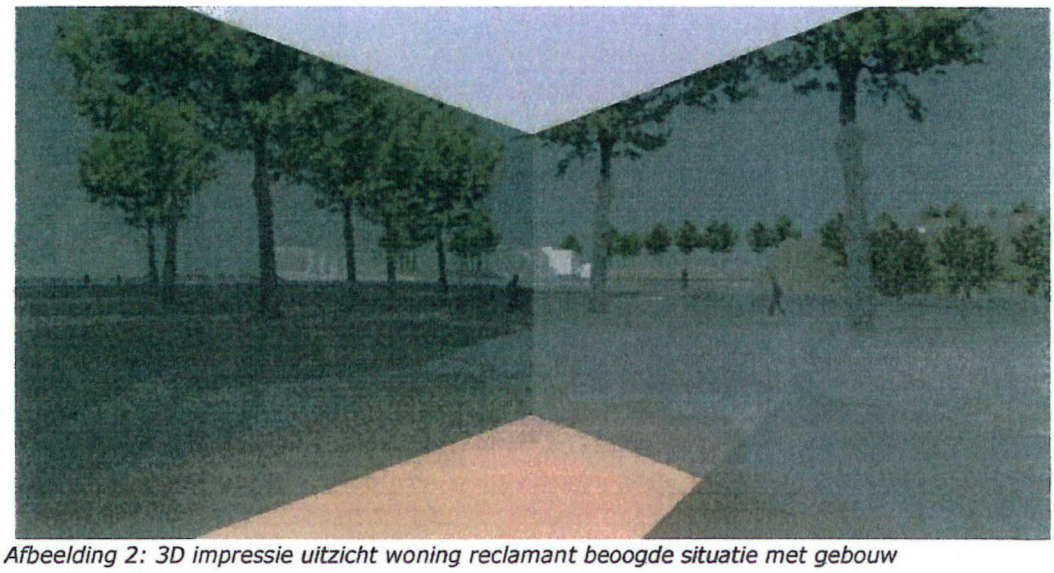
   Als het gebouw meer opschuift betekent dat ook dat reclamant vanuit de woning zicht heeft op het terras van het gemeenschapshuis. Zie ook thematische beantwoording VI. Cultuurhistorie. De inzet is om de ruimtelijke kwaliteit te

vergroten door onder andere parkeren en asfalt terug te dringen en deze te concentreren op de Beneden Bleek en de voet van de dijk.
Het uitzicht van reclamant zal wijzigen maar het zicht op de binnenstad niet. Er bestaat in Nederland geen recht op uitzicht en dit wordt bevestigd door uitspraken van de Raad van State. De huidige ruimtelijke 'massa' van bomen aan de noordzijde van de gracht zal vervangen worden door opnieuw een groene 'massa' van gras, bomen met daarachter een groen grondlichaam en hogere gebouwdelen. Mocht reclamant van mening zijn schade te ondervinden door het nieuwe bestemmingsplan dan kan er een verzoek om planschade worden ingediend.

b. Het bruggetje valt niet binnen het plangebied van het bestemmingsplan Hoornwerk Vidi 5.1.2e – 2023. Naar aanleiding van dit plan zal er niets aan het gebruik van de brug worden gewijzigd
c. Er zijn op grond van dit bestemmingsplan aan- en uitbouwen mogelijk. Deze flexibiliteit willen we behouden mocht daar vanwege de functie als gemeenschapshuis behoefte aan bestaan.
d. De aarden wal zal een groene uitstraling krijgen. Het bestemmingsplan gaat niet over materiaalgebruik. Dit wordt duidelijk bij de omgevingsvergunning.
e. Zie voor de beantwoording hoofdstuk VI. de thematische beantwoording voor het onderwerp landschap
f. Er is een akoestisch onderzoek industrielawaai uitgevoerd en dit onderzoek is als bijlage bij het bestemmingsplan gevoegd. Als er evenementen worden gehouden zullen er voorwaarden (o.a. voor het geluid) aan de vergunning worden verbonden.
g. Voor de functies die in het nieuwe gemeenschapshuis zijn gepland is berekend hoeveel vierkante meter er nodig is. Dit aantal heeft tot gevolg dat het gebouw een bepaalde grootte heeft. Op deze grootte is het bouwvlak op de verbeelding van het bestemmingsplan gebaseerd. Er is geprobeerd het bouwvlak zo compact mogelijk te houden om de effecten op de bestaande woningen zo klein mogelijk te houden. Zie voor de uitleg omtrent de gebouwhoogte ook hoofdstuk VI. de thematische beantwoording voor het onderwerp landschap

Afbeelding 1: 3D impressie uitzicht vanuit woning reclamant huidige situatie met groenstrook

Afbeelding 2: 3D impressie uitzicht woning reclamant beoogde situatie met gebouw

Zienswijze 4

Samenvatting zienswijze

Reclamant heeft in zijn zienswijze een samenvatting van de zienswijze opgenomen. Wij gebruiken deze samenvatting om de zienswijze in deze Nota weer te geven.

a. Reclamant is van mening dat er vanuit het wettelijk beschermd cultuurhistorie belang van de gehele vestingstad, waar de locatie Hoornwerk e.o. deel vanuit maakt, in een eerdere planontwikkelingsfase een uitgebreide Wro-procedure inclusief wettelijk vooroverleg en een inspraakmogelijkheid voor de gehele bevolking moeten plaatsvinden.
b. Na de 'peilingsavond' van 24 oktober 2018, volgens de betrokken wethouder nog steeds bezien 'als het democratisch moment in het proces' is de invloed op dit plan van diverse leden van de werkgroep Ontmoeten op enkele technische bijeenkomsten na, sterk gedecimeerd. Het verdere verloop van het procedure traject, het bouwproces, de locatieontwikkeling e.d., is vooral door de gemeentelijke projectgroep, het stichtingsbestuur van Vidi Reo en de Dorpsraad gedirigeerd. De uitkomsten van de in deze groep geuite wensen zijn, zonder een brede co-creatie, naar dit ontwerpbestemmingsplan toegeschreven. Op grond van de adviezen van de onafhankelijke ruimtelijke- en erfgoedcommissies en ondersteuning door raadsmoties maar ook de ondersteunende adviezen uit de projectgroep, waarvan geen verslagen bekend zijn, meent het bestuur het nu voorliggende bestemmingsplan te kunnen rechtvaardigen. De beoogde co-creatie naar een ontwerp is op een moment na oktober 2018, voor enkele werkgroepleden Ontmoeten, na die datum beëindigd en is de verdere ontwikkeling in een 'beschermde omgeving' zonder een gedegen gebiedsvisie voortgezet. Niet iedereen is voortdurend betrokken in dit project. Het project tot uitvoering brengen 'in cocreatie' wordt gemist.
c. Op de plankaart is de bestemming 'gemengd-2' aangegeven. Binnen deze bestemming kunnen meerdere functies worden ondergebracht. Dat achten reclamanten gezien het gevolgde proces om tot een nieuw Vidi Reo te komen, niet gewenst. In het huidige bestemmingsplan (2013) is de bestemming 'Maatschappelijk' aangegeven. De in dit ontwerpplan opgenomen bestemming moet daarom gewijzigd worden in de bestemming 'Maatschappelijk'. Het bouwplan van een dergelijk omvangrijk werk, een bouwwerk gehuld in een lang, een hoog en breed wallichaam is o.a. sterk ingegeven na een enquête bij de aanliggende woonbebouwing aan de overzijde van de stadsgracht; het zou het hinder- en geluidsaspecten moeten voorkomen. Om de historische situatie met insluitende hoge wallen rondom een hoornwerk te benaderen tot 'een herkenbaar en beleefbaar gebied' hebben de ontwerpers de massa van het bouwwerk in een langwerpige, brede en hoge structuur ontworpen. Hiermee wordt, zo is in de tekst aangegeven, het historisch hoornwerkterrein op een goede wijze 'benut'. Naar onze informatie bij de Stichting Menno van Coehoorn, voor het ontwerpen van een

verdedigbare vesting uit de 17®-eeuw, kan de opgave voor deze locatie alleen maar gelezen worden als een lage verdedigingswal met een max. hoogte van 2 meter. Naar onze mening zijn binnen het historisch gegeven, van het plangebied enkele alternatieve locaties mogelijk die het historisch gegeven minder aantasten. Reclamanten stellen voor om de bestemming 'gemengd' wijzigen in de bestemming 'Maatschappelijk'. Tevens stellen reclamanten dat de wal te groot, te hoog, te lang is en op een verkeerde plek is gepositioneerd. De met 'sedem' bedekte schuine schotten als wandbekleding van de wal blijkt volgens reclamanten niet uitvoerbaar. Ook zijn alternatieve locaties beschikbaar en het geheel doet afbreuk aan beschermde monumentale beschermde waarden.

1. Reclamanten stellen dat er ruimtelijk onvoldoende rekening is gehouden met het bestaande gebruik binnen dit gebiedsplan en datgene wat er voor de toekomst eraan moet worden toegevoegd. De parkeervoorzieningen zijn ontoereikend en het schaars geplande groen blijkt straks als een 'bijvangst' van het ontwerp beschouwd te kunnen worden.
2. Ook wordt gesteld dat er geen bevestiging bekend is van het waterschap (i.c. de Waterwet) dat de toe- en afrit aan de Maasdijk zal worden uitgevoerd.
3. Er is geen onderzoek gepleegd naar de verkeeroplossingen t.a.v. de ontsluitingen van het parkeergebied, de veiligheid daarvan en de lawaai effecten van het bewegend verkeer op de aanliggende woningen.
4. In en aan het gebied zijn bevers waargenomen. Reclamanten missen de resultaten van een onderzoek naar de aanwezigheid van beschermde planten en dieren binnen het plangebied.

d. Reclamanten stellen dat het gegeven financiële perspectief van dit project indirect zal leiden tot verhogingen van de kosten voor de individuele lidmaatschappen. De gehele uitvoering van het plan wordt gefaseerd in een aantal onbekende jaren moeten worden uitgevoerd. De bruikbaarheid en leefbaarheid van het gebied zal voor lange tijd onvoldoende worden gewaarborgd.

Reclamanten verzoeken met inachtneming van onze zienswijze het ontwerpbestemmingsplan niet vast te stellen of gewijzigd vast te stellen.

Besluit
Wij vinden de zienswijze ongegrond.

Wijzigingen in bestemmingsplan
De zienswijze leidt niet tot wijzigingen in het bestemmingsplan.

Toelichting van de gemeenteraad

a. Ons beleid voor de toepassing van inspraak bij ruimtelijke plannen biedt de mogelijkheid om af te zien van inspraak. Dit wordt de afgelopen jaren consequent toegepast. Dit is overigens ook een trend bij nadere gemeenten. Wij zijn van mening dat er voor dit plan ruim voldoende burgerparticipatie heeft plaatsgevonden in de vorm van o.a. de uitgebreide omgevingsdialoog die in paragraaf 9.1 van de toelichting van het bestemmingsplan staat beschreven. De uitgebreide procedure in de zin van de Wro bestaat niet en het wettelijk vooroverleg heeft plaatsgevonden.
b. Zie hoofdstuk VI. Thematische beantwoording locatiekeuze / procedure. Verder is er na de locatiestudie en het opstellen van het structuurontwerp van het gebouw bewust gekozen om niet verder te gaan met de brede co-creatie werkgroep. Voor het ontwerp van het gebouw en het gebied is er een ontwerpteam samengesteld van adviseurs. En zijn de gebruikers van het gebouw aangehaakt om hun gebruikerswensen in het ontwerp mee te nemen. Tijdens dit ontwerptraject zijn de ontwerpen een aantal keer gepresenteerd aan belanghebbenden op informatieavonden om op deze manier wensen en ideeën op te halen en indien haalbaar mee te nemen in het verdere ontwerp.
c. Het mogelijk maken van meerdere functies binnen een bestemming is de gebruikelijke manier om enige flexibiliteit te houden qua gebruik van het perceel. Dit voorkomt dat er voor elk gewijzigd gebruik planprocedures moeten worden opgestart. De mogelijkheden binnen de gebruikte bestemmingen zijn vergelijkbaar met de beoogde functie van gemeenschapshuis.

De mening van een door reclamant benaderde persoon over de hoogte delen wij niet, getuige onze motivering die is vastgelegd in de Gebiedsvisie.
Ten aanzien van de opmerking over het parkeren wordt verwezen naar hoofdstuk VI. de thematische beantwoording Parkeren.
Het Waterschap heeft tot op heden geen bezwaren tegen de ontsluitingsweg via de dijk. Er zal met het waterschap veelvuldig overleg gepleegd moeten worden en er moet een vergunning hiervoor ingediend worden.
Er is in 2023 een quickscan Flora en Fauna uitgevoerd en tussen januari en september 2024 een aanvullend ecologisch onderzoek uitgevoerd, beide rapporten zijn toegevoegd aan de bijlagen van het bestemmingsplan. Voor de bevers dient er een vergunning flora en fauna aangevraagd te worden. Ook zal er in de verdere planvorming rekening gehouden worden met bever. Zo nodig worden er bever werende-en mitigerende maatregelen getroffen.

d. Deze stelling van reclamanten over de verhoging van de kosten van lidmaatschappen is voorbarig en niet onderbouwd. Ten aanzien van de bruikbaarheid en leefbaarheid van het Bovenste Hoornwerk kan worden gesteld dat het nu een vrijwel leeg, verwilderd en ongebruikt gebied betreft. Bij de aanpassing van de dijk en de werkzaamheden aan de Bleek zal worden geprobeerd om de overlast zo veel mogelijk te beperken.

Zienswijze 5

Samenvatting zienswijze

Op 21 december 2023 zijn wij op de hoogte gesteld van de ter inzagelegging van het ontwerpbestemmingsplan 'Hoornwerk Vidi 5.1.2e – 2023'. Het plan is bij ons bekend via het bovengenoemde kenmerk.

1. Het betreffende plan bevat verschillende planologische aspecten die betrekking hebben op het waterschapsbelang. Daarnaast is reclamant op 4 oktober jongstleden in het kader van het vooroverleg over deze ontwikkeling op de hoogte gebracht. Destijds is inhoudelijk op verschillende belangrijke waterbelangen geadviseerd. Na beoordeling van het ontwerpbestemmingsplan concludeert het waterschap dat er geen invulling aan het advies is gegeven.
   Om een goede weging van het waterbelang bij het raadsbesluit te borgen, maken reclamanten een zienswijze kenbaar op het ontwerpbesluit. De grond van de zienswijze wordt hierna toegelicht.
2. Er is in het ontwerpbestemmingsplan geen waterparagraaf opgenomen, waardoor er geen inhoudelijke gronden zijn die door reclamanten kunnen worden aangedragen in deze zienswijze. De verschillende onderdelen van het ontwerpbestemmingsplan kunnen hierdoor niet worden beoordeeld. Er dient net zoals is aangegeven in de vooroverlegreactie een volwaardige waterparagraaf te worden opgenomen in het ontwerpbestemmingsplan. Een beschrijving van alle waterhuishoudkundige aspecten is noodzakelijk om het wettelijke watertoets proces goed te kunnen borgen. Hier is tot op heden onvoldoende invulling aan gegeven. De waterparagraaf dient inzichtelijk te maken wat de huidige en beoogde situatie betreft in relatie tot het oppervlakte-, grond-, afval-, en hemelwater met alle bijbehorende ruimtelijke waterschapsbelangen, zoals de primaire waterkering en de leggerwatergang die in het plan zijn gesitueerd.

3. Door het ontbreken van een volwaardige waterparagraaf kan reclamant niet instemmen met het betreffende planvoornemen. Het verzoek is dan ook om samen met zowel de gemeente, het adviesbureau en reclamant invulling te geven aan de eerdere vooroverlegreactie. Reclamant merkt namelijk vaker op dat de waterbelangen enkel in de waterparagraaf theoretisch worden beschreven. Het is van belang dat er op juiste wijze invulling wordt gegeven aan het advies en wordt toegepast op het planvoornemen.
4. Reclamant worden in de toekomst graag goed betrokken bij nieuwe ruimtelijke plannen en ontwikkelingen, zodat we een zienswijzeprocedure voorkomen.

Besluit
Wij vinden de zienswijze gegrond.

Wijzigingen in bestemmingsplan
Paragraaf 5.5 van de toelichting van het bestemmingsplan is aangepast.

Toelichting van de gemeenteraad
Vanwege de inwerkingtreding van de Omgevingswet (per 1-1-2024) is er voor gekozen om te proberen om bestemmingsplannen zoveel mogelijk voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet als ontwerp ter inzage te leggen. Deze plannen zouden vervolgens de vaststellingsprocedure onder de Wro mogen volgen. Dit vanwege de onduidelijkheid of het digitale systeem van de Omgevingswet zou werken en vanwege de onbekendheid met de procedures van de Omgevingswet. Om deze reden ontbreken er in het ontwerpbestemmingsplan bepaalde aspecten. Deze zijn in de afgelopen tijd uitgezocht en onderzocht en in de toelichting van het vast te stellen bestemminsplan opgenomen. Dit geldt ook voor de waterparagraaf.

V. AMBTSHALVE WIJZIGINGEN

Hiervóór hebben wij bij de behandeling van de zienswijzen al wijzigingen (al dan niet ambtshalve) ten opzichte van het ontwerpbestemmingsplan benoemd. Daarnaast bevat het bestemmingsplan ten opzichte van het ontwerpbestemmingsplan enkele ambtshalve wijzigingen:

In de regels van het bestemmingsplan zijn de volgende wijzigingen aangebracht:
- Nader onderzoek leidt tot de conclusie dat horeca met de categorie 2 (met uitsluiting van het verstrekken van nachtverblijf) beter aansluit op het toekomstig gebruik. De tabel in artikel 3.1 van de regels van het bestemmingsplan is aangepast.
- Artikel 3.2.2. onder b. In het ontwerpbestemmingsplan is opgenomen dat de bouwhoogte niet meer mag bedragen dan ter plaatse van de aanduiding 'maximum bouwhoogte (m)' is aangegeven met dien verstande dat afwijkend hiervan maximaal 30% van de oppervlakte van het gebouw een bouwhoogte mag hebben van maximaal 8,5 m. Bij het recente ontwerp van het gebouw werd duidelijk dat de genoemde 30% te veel beperkingen voor het ontwerp van het gebouw oplevert. Besloten is om het percentage te verhogen naar maximaal 45% om meer flexibiliteit bij het ontwerp van het gebouw te hebben.

De verbeelding is aangepast vanwege de uitkomsten van het archeologisch onderzoek en het daaruit volgende selectiebesluit. Voor een deel van het plangebied kan de archeologische bescherming vervallen.

De toelichting bij het bestemmingsplan hebben wij waar nodig aan het bovenstaande aangepast.

VI. THEMATISCHE BEANTWOORDING

Thema Beschermd stadsgezicht / Cultuurhistorie
Aanwijzing tot monument
Op 13 januari 1976 heeft het Rijk percelen aangewezen als Rijksmonument, waar ook het Hoornwerk in 5.1.2e toe behoort. Het Hoornwerk is hiermee dus een

Rijksmonumentaal beschermd terrein en valt onder de monumentennummers 32372 en 32369. Bij een uiteindelijke vergunningverlening voor het doen van wijzigingen aan het perceel (gebruik, bouwen) is een advies van de RCE advies benodigd. In het kader van het aftasten van de haalbaarheid van plannen is het wenselijk om - als de plannen concretere vormen gaan aannemen - de RCE in een vroeg stadium te betrekken en pré advies te vragen. Dat is bij dit project ook gebeurd.

Op 21 januari 1977 heeft het Rijk (ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) de oude kern van 5.1.2e aangewezen als stadsgezicht. Het Hoornwerk 5.1.2e hoort bij dat gebied. De aanwijzing houdt enkel in dat de gemeente verplicht is om binnen een jaar een beschermend/conserverend bestemmingsplan op te stellen dat recht doet aan de waarden van de aanwijzing van het Rijk. Met het bestemmingsplan "Beschermd stadsgezicht 5.1.2e – 2013" is voldaan aan deze aanwijzing.

Voor nieuwe ontwikkelingen van het Hoornwerk is aanpassing van dit bestemmingsplan noodzakelijk. Bij een dergelijke aanpassing moet sprake zijn van een goede ruimtelijke ordening. Daarbij hoort ook het betrekken van de aanwezige cultuurhistorische waarden met de aanwijzing van het Rijk als beschermd stadsgezicht. Er is geen verplichting meer om de RCE advies te vragen in het kader van de aanwijzing van 1977. Het is wel gebruikelijk om de RCE te betrekken bij de planvorming en ruimtelijke procedure zoals het herzien van het bestemmingsplan (vooroverleg met overheden bij het ontwikkelen van nieuwe plannen). Daarbij geeft het RCE een pre-advies.

De bovengenoemde aanwijzingsbesluiten zijn kaders om monumenten te beschermen. De opdracht is als het ware om de historische waarden van het gebied zo veel mogelijk te beschermen. Dit betekent niet per definitie dat er geen nieuwe ontwikkelingen mogelijk zijn. In de ruimtelijke ordening hebben we te maken met een optelsom van verschillende belangen. De wens om binnen de oude stad van 5.1.2e met schaarse ruimte een gemeenschapshuis te realiseren heeft een groot maatschappelijk en politiek belang. De raad van Oss kan de keuze maken om in een cultuurhistorisch waardevol gebied een gemeenschapshuis mogelijk te maken. Wel moet dan worden aangetoond dat er zorgvuldig met de cultuurhistorie en met de belangen die er zijn wordt omgegaan en dat er advies wordt gevraagd bij de betreffende instanties. Dit is bij dit plan zorgvuldig gebeurd door een architect en landschapsarchitect met historische kennis te selecteren voor het ontwerpteam. Ook is de RCE betrokken en het adviesteam omgevingskwaliteit en de erfgoedcommissie is om advies gevraagd. Het onderzoeksbureau voor archeologie en historie BAAC heeft onderzoek verricht, en ook binnen de gemeente hebben diverse adviseurs omtrent archeologie, erfgoed en cultuurhistorie meegedacht over dit ontwerp. Dit heeft geleid tot een ontwerp van de landschappelijke inrichting én de vormgeving van het gebouw dat refereert aan de cultuurhistorie. Voorafgaand aan dit plan zijn er meerdere opties bekeken en afgewogen en is er de keuze gemaakt om het gemeenschapshuis op deze locatie te ontwikkelen. Het ontwerp van het gebouw en het gebied heeft niet een reconstructie tot doel, maar het terugbrengen van de historische beleving. Dit is ook het advies van de RCE ten aanzien van deze ontwikkeling.

De stelling dat het hoornwerk het vrijwel laatste onbebouwde hoornwerk is, is niet geheel correct. Het noordoosten van het Hoornwerk wat buiten dit plangebied valt is sinds 1954 bebouwd en voldoet sinds 1954 ook niet aan de monumentale status.

<u>Het plangebied in relatie tot cultuurhistorische waarden</u>
Het plangebied is op dit moment een stuk braakliggend terrein wat nu geen onderdeel is van het stadje 5.1.2e. Voorheen was het een campingterrein. Door het gebied te herontwikkelen, historische lijnen en elementen terug te brengen middels een soort van parkachtige omgeving, aan te laten sluiten met de nieuwe inrichting van de Beneden Bleek maken we het gebied weer onderdeel van 5.1.2e.

Voor het bepalen van de historische lijnen heeft het onderzoeksbureau voor archeologie en historie BAAC diverse onderzoeken uitgevoerd. In augustus 2024 is er uitgebreid aanvullend onderzoek verricht. Er zijn 6 nieuwe proefsleuven gegraven om de afbakening tussen halfbastion, gracht en het hoornwerk beter inzichtelijk te krijgen. Dit is in de toelichting van het bestemmingsplan beschreven. Het gehele rapport – inclusief de

onderzoeksresultaten - is als bijlage van het bestemmingsplan gevoegd. Precieze afbakening is echter niet de doelstelling en het belang van dit plan. Uitgangspunt in de gebiedsvisie is niet een één op één reconstructie, maar zoveel mogelijk te refereren naar de cultuurhistorie en verwijzing naar de ruimtelijke beleving van de historische vesting. De benadering wordt door de RCE ook onderschreven.

De nieuwbouw wordt zoveel mogelijk aan de zuidrand gepositioneerd om daarmee het terreplein zo leeg mogelijk te laten en het gebouw zoveel mogelijk als 'geen gebouw' vorm te geven, maar zoveel mogelijk op te laten gaan in zijn groene omgeving. Het zal deels "verpakt" worden in een aarden wal, wat de vestingwal uitbeeld. Ook zal het gebouw een uitstraling hebben van hout en groen wat de tijdelijkheid aangeeft wat volledig in het karakter van de historie van het hoornwerk past.

RCE
Voor het plan van de bouw van het gemeenschapshuis op de locatie op het hoornwerk hebben wij de RCE om advies gevraagd en het advies d.d. 29 november 2022 luidt dat de voorgenomen realisering van het gemeenschapshuis op de voorgestelde plek voorstelbaar is, maar nog onvoldoende onderbouwd. Concrete vraag van de RCE was om de feitelijke ruimtelijke betekenis van het hoornwerk en het halfbastion aan te geven. Naar aanleiding van dit advies hebben wij opdracht gegeven tot het opstellen van de Gebiedsvisie van oktober 2023. Deze heeft bij het ontwerpbestemmingsplan ter inzage gelegen. In deze visie heeft een uitgebreide analyse plaatsgevonden van kansen en knelpunten op het gebied van de historische context, het water en groen, de stedenbouwkundige en ruimtelijke opbouw en de verkeerssituatie.

Op 2 februari 2024 heeft de RCE gereageerd op de Gebiedsvisie en stelt dat het plan in de basis voorstelbaar is. Het gebrek aan samenhang in de Gebiedsvisie is door verdere analyse en onderzoek verder gedefinieerd en becommentarieerd. De keuzes alsook de samenhang overtuigen. De som der delen lijkt inderdaad meer te zijn dan 'slechts' een gebouw. Het doorontwikkelde en verder uitgewerkte plan wordt met belangstelling tegemoet gezien.

Een volgend RCE advies zal – zoals sommige reclamanten ook aangeven – worden gevraagd bij de omgevingsvergunning voor de daadwerkelijke bouw van het gebouw zijn.

De pre adviezen van de RCE zijn als bijlage van het bestemmingsplan gevoegd.

Binnengrachtse oevers
In de omschrijving van de monumentale status (32372 bijlage bij het bestemmingsplan) wordt aangegeven dat de zuidelijke en noordelijke oever voorzien is van een groen talud. Het talud van het plangebied blijft ook een groen talud, het gebouw is circa 2,5 á 5 meter van de gracht gesitueerd en zit 'verpakt' in een groene (vesting) wal. Ook de Bleek zal het groene talud behouden.

De oevers in het plangebied blijven dus een groene oever en/of een groen talud. Zoals eerder aangegeven, de rijksmonumentale status wil niet zeggen dat er ter plaatse geen veranderingen mogelijk zijn. Een verandering moet zorgvuldig en onderbouwd uitgevoerd worden. Wij zijn van mening dat er in dit geval en met het huidige ontwerp zorgvuldig wordt gehandeld.

Thema Gebiedsvisie / Landschap
De RCE heeft in haar advies van 29 november 2022 gevraagd om een nadere onderbouwing van de plannen op het hoornwerk. Dit heeft geleid tot het opstellen van de Gebiedsvisie van oktober 2023. Deze is als bijlage bij het bestemmingsplan gevoegd. Uitgangspunt is dat het doel niet is om de historische situatie van de vesting te reconstruceren maar een gelaagde geschiedenis als basis te gebruiken voor een nieuwe ontwikkeling en de historische beleving van het gebied terug te brengen. Er is getracht om zo goed mogelijk de historische gegevens op te zoeken door middel van archeologisch onderzoek, historische kaarten, overleg met specialisten en adviseurs, afstemming met RCE, erfgoedcommissie, adviesteam omgevingskwaliteit. Wij gaan derhalve zorgvuldig om met de cultuurhistorie van het gebied.

Doelstelling is om structuren terug te brengen. In de huidige situatie is de Bleek een locatie met erg veel verharding. Het betreft een parkeerplein voorzien van een dikke laag asfalt. Ook wordt het door omwonenden - met name 's-avonds – als een onveilige plek gezien. Ook voor dit perceel proberen we de cultuurhistorie terug te brengen. Dit doen we door middel van het verbeelden van historische lijnen, door het toepassen van verschillende materialen, beplanting, zodat ook hier het verhaal van de historie verteld kan worden.

De openheid van het hoornwerk blijft behouden. Dit uitgangspunt is zowel landschappelijk, stedenbouwkundig als cultuurhistorisch te verdedigen. Het gebied werd en wordt straks gekenmerkt door tijdelijkheid. In vredestijd werd er op het hoornwerk geakkerd, gerommeld en gewassen. In oorlogstijd was het gebied onderdeel van defensieve doeleinden. Het ontwerp van het toekomstige gemeenschapshuis en het groenplan wordt mede bepaald door archeologische inzichten en analyse van historische kaarten.

Voor het gehele gebied is een herinrichting voorzien die zowel tegemoet komt aan de historie als het toekomstig gebruik.

Aangezien het plangebied niet alleen onderdeel uitmaakt van de vesting maar ook van het deelgebied 'Oeverwal' uit de Nota Landschapsbeleid is binnen het plan aansluiting gezocht met de rest van het deelgebied Oeverwal, door aan te sluiten op de ruimtelijke (kleinschaligheid, groen) en functionele (wandelroutenetwerk) kenmerken van dat deelgebied.

Huidige situatie

Het oorspronkelijk open hoornwerk is op dit moment aan vier zijden omzoomd met hoog opgaand groen en bebouwing op beide punten van het hoornwerk. De oorspronkelijke grondwallen zijn verdwenen of opgenomen in de huidige dijk. De gracht tussen het hoornwerk en de binnenstad is gedempt en ingericht als geasfalteerd parkeerterrein. Daarmee is de 'oorspronkelijke' situatie ernstig verstoord.

Nieuwe ontwikkelingen kunnen de herkenbaarheid van het Bovenste Hoornwerk en de Beneden Bleek als onderdeel van de vesting vergroten.

De Wal in relatie tot het gebouw

De oorspronkelijke historische verdedigingswal is waarschijnlijk 2 a 2,5 meter hoog geweest maar een historische zekerheid is dit niet. In het nieuwe ontwerp is de aarden wal circa 6 meter hoog. De hoogte van het gebouw is circa 5 meter, ter plaatste van de grote zaal zal het gebouw circa 8,5 meter hoog worden, wat overeenkomt met de hoogte van de omliggende bebouwing. Doel is om de footprint van het gebouw zo compact mogelijk te maken om de typerende openheid van het gebied te behouden.

De afmetingen van het gebouw zijn ontworpen op het gebruik. We proberen het gebouw in hoogte en afmeting zo compact mogelijk te houden. Als het realiseren van een lager gebouw mogelijk is, dan zal dit gebeuren. De afmetingen in het bestemmingsplan zijn de maximale afmertingen om binnen deze kaders te kunnen ontwerpen.
Wat we wellicht kunnen meenemen in het ontwerp is de oorspronkelijk hoogte van de wal zichtbaar maken bijvoorbeeld door middel van een andere beplanting. Dit zal in de verdere planuitwerking nader onderzocht worden.

De oppervlakte van het Hoornwerk is circa 10.000 m2 groot en circa 1.500 m2 van het perceel zal toebedeeld worden aan het gebouw.

Thema Verkeer / Parkeren

Op dit moment is de Beneden Bleek het parkeerterrein voor 5.1.2e . Het huidige parkeerterrein beschikt over 96 parkeerplaatsen. Het realiseren van het nieuwe gemeenschapshuis zorgt voor extra parkeerdruk en deze is toegevoegd aan het plan.

Op basis van parkeernormen is berekend dat de parkeervraag voor het toevoegen van het gemeenschapshuis in totaal 45 extra parkeerplaatsen bedraagt.

In de nieuwe situatie moeten er minimaal 141 parkeerplaatsen beschikbaar zijn indien uitsluitend rekening wordt gehouden met de nieuwe parkeervraag van het gemeenschapshuis én het handhaven van het huidige aantal parkeerplaatsen op het parkeerterrein van de Beneden Bleek

In het ontwerp zijn 141 parkeerplaatsen ingetekend. Dit betreft nog het voorontwerp en zijn nog niet het exacte aantal te realiseren parkeerplekken. Het ontwerp moet nog definitief gemaakt worden en verkeerstechnisch gecontroleerd worden. Een forsere toename aan parkeerplekken is niet gewenst omdat voorkomen moet worden dat de Beneden-Bleek wederom een versteend gebied wordt. Doelstelling van het plan is immers ook het vergroenen van de Bleek.

De keuze om het parkeerterrein rechtstreeks op de Maasdijk te ontsluiten is gebaseerd op de volgende argumenten:

- Verkeer van/naar het parkeerterrein wordt niet meer via Walstraat geleid. De Walstraat maakt onderdeel uit van het historische stadje. Voorkomen moet worden dat wegen in het stadje met te veel verkeer worden belast;
- Het is een kortere route vanaf de A50/Veersingel. Vrijwel alle bezoekers van 5.1.2e met een auto komen aanrijden via de Veersingel. De nieuwe ontsluiting rechtstreeks op de Maasdijk zorgt voor een kortere route ten opzichte van de bestaande ontsluiting via de Walstraat;
- Het voorkomt onnodig zoekverkeer. Bezoekers kunnen het parkeerterrein (en de toegang daarvan) vanaf de dijk zien en kunnen direct besluiten om daar te parkeren. Hierdoor wordt voorkomen dat bezoekers verder gaan rijden op zoek naar andere parkeerplaatsen, waarvan de beschikbaarheid in 5.1.2e overigens erg beperkt is.
- Het is voor bezoekers van 5.1.2e aantrekkelijk om het nieuwe parkeerterrein te gebruiken. Hierdoor zal men minder foutparkeren in en om het stadje, wat zorgt voor een veiligere situatie.

Doelstelling is het verwijderen van het asfalt en het zuidelijke deel van de huidige Beneden Bleek toe te voegen aan de parkachtige groene inrichting langs de bestaande gracht. Hiermee wordt het zicht op het parkeerterrein op de Beneden-Bleek minder. Het streven is het nieuwe parkeerterrein zoveel mogelijk te vergroenen.

Thema Locatiekeuze / procedure
Vanaf 2017 is bekend dat de Bleek en het hoornwerk een mogelijke locatie zou kunnen worden voor het nieuwe gemeenschapshuis. Dit is onderzocht in de locatiestudie van de voorzieningenkaart van 2017, waarin de Bleek omschreven wordt waarbinnen 3 gebieden vallen (Lage Bleek, Hoge Bleek en het Bovenste Hoornwerk). Er is voor de voorzieningenkaart en de locatiestudie een werkgroep opgesteld van inwoners van 5.1.2e, waar geinteresseerden mee mochten werken aan het plan.
In 2017 en 2018 is vervolgens een drietal locaties verder onderzocht en zijn deze locaties gepresenteerd op een openbare dorpsraadvergadering op 24 oktober 2018 aan de inwoners van 5.1.2e. De aanwezigheid van belangstellende was groot, circa 200 personen. Tijdens deze presentatie is er een stemmingsronde geweest. Hier kwam de locatie Bleek/ Hoornwerk er overduidelijk als beste uit.

In de opinierende nota van 6 december 2018 aan alle raadsleden is de vraag gesteld of onder andere de locatie de Bleek, Beneden Bleek en Hoornwerk verder uitgewerkt kon worden. In de opiniecommissie sociaal bestuurlijk op 6 december 2018 is besproken dat de commissie een grote voorkeur heeft voor de locatie Hoornwerk, en dat deze verder, samen met de locatie Luciakerk uitgewerkt kan worden. De locatie Luciakerk is in de loop van het verdere traject afgevallen.

De uitwerking van de locatie en het ontwerp is gezamenlijk uitgevoerd. Er is een werkgroep van belanghebbende opgesteld. Belanghebbende vanuit de Heemkundekring,

Stichting Vestingwerken 5.1.2e en een aantal (bestuurs)leden van Vidi Reo samen met een architect met historische kennis.

Er zijn afgelopen jaren meermaals openbare dorpsraadvergaderingen en informatieavonden geweest waarin de plannen gepresenteerd werden en waar om inbreng van de inwoners van 5.1.2e werd gevraagd. Ons inziens is de procedure correct verlopen en is het merendeel van de inwoners van 5.1.2e akkoord met de gekozen locatie. Zie ook het hoofdstuk omgevingsdialoog van het bestemmingsplan.

Door een gemeenschapshuis aan dit perceel toe te voegen hebben we als gemeente de mogelijkheid om het perceel te herontwikkelen en onderdeel te laten maken van het totale vestingstadje. Nu is het perceel een braakliggend terrein wat voor het merendeel van de inwoners van 5.1.2e geen waarde heeft en voor velen een doorn in het oog is. Doelstelling van deze ontwikkeling is om het perceel weer onderdeel van 5.1.2e te laten worden en alle daarbij horende historische uitgangspunten mee te nemen in de ontwikkeling. In de Gebiedsvisie van de landschapsarchitect en in het voorontwerp van de bouwkundig architect is duidelijk zichtbaar dat er met zoveel mogelijk historische uitgangspunten rekening is gehouden. In genoemde ontwerpen zijn heel nauwkeurig de historische belangen meegenomen.

Bijlage 10

INSPREEKNOTITIE **november 2024**

Nieuw VidiReo op het Bovenste Hoornwerk – Een dure grap en een historische ramp.

Geachte raadsleden,
De plannen voor een nieuw gemeenschapshuis op het Bovenste Hoornwerk in 5.1.2e zijn niet alleen historisch onverantwoord, maar ook procedureel een aanfluiting. De gemeente Oss lijkt vastberaden om de regels van het Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e met voeten te treden.

1. Driedubbele bescherming
Wij hebben de Stichting Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e opgericht, omdat het nodig is op te komen voor iets wat al driedubbel beschermd is. Het Bovenste Hoornwerk is een rijksbeschermd stadsgezicht, rijksmonumentaal terrein en archeologisch erfgoed. In het verleden is uit voorzorg bepaald dat er **geen gebouwen mogen worden opgetrokken** op het open schootsveld van het hoornwerk. Het is waardevol vanwege zijn historische en landschappelijke betekenis. Het geeft een goed beeld van hoe het verdedigingssysteem in het verleden functioneerde. Een onbebouwd hoornwerk is uniek in Nederland. Het bestemmingsplan van 2013 is glashelder en moet ongewijzigd blijven.

2. De Bleek
De bouw van een nieuw gemeenschapshuis was aanvankelijk bedoeld op de Bleek. Op 19 december 2017 luidde de kop in het Brabants Dagblad: "5.1.2e **wil nieuw Vidi Reo op De Bleek".** Hoe kan het dat deze keuze halverwege het proces is veranderd in Hoornwerk? Weet u wel wat het verschil is tussen de Bleek en het Hoornwerk?

De gemeente stelt dat de inwoners van 5.1.2e de locatie democratisch hebben gekozen. Maar wie zijn die inwoners? Zeker niet de brede gemeenschap, want de discussie is nooit in de openbaarheid gevoerd. Zelf heb ik pas heel laat begrepen dat de Bleek was ingewisseld voor het Hoornwerk.

Opkomen voor het Hoornwerk levert heel vervelende reacties op. Omroep 5.1.2e heeft onze stichting zelfs geweigerd in de uitzending.

Er is nooit een echte inspraakprocedure doorlopen. Geen brede consultatie, geen transparantie, geen discussie op basis van argumenten. Overleg vond plaats in besloten kring en een daarop volgende peiling door middel van handopsteken is achteraf uitgelegd als democratische besluitvorming.

3. Gebiedsvisie
De zogenaamde gebiedsvisie is achteraf opgesteld om de bouw te rechtvaardigen. De claim dat het gebouw de "identiteit van het gebied" behoudt, is echt onzin, als je bedenkt dat een derde deel van het Hoornwerk bebouwd gaat worden met een toegestane hoogte van 8 meter en de rest opgeofferd wordt aan meer parkeergelegenheid met een extra toegangsweg vanaf de Maasdijk. Wat blijft er over van 5.1.2e als vestingstad als het cultuurhistorische karakter zo gemakkelijk wordt opgeofferd aan nieuwbouw, asfalt en auto's?

Wist u dat de Benedenbleek oorspronkelijk een stadsgracht was die het Hoornwerk van de Bovenbleek scheidde? In het plan genaamd "Waterfront 5.1.2e " zou de gracht hier gereconstrueerd worden. Met uw goedkeuring van het nieuwe bestemmingsplan is die kans voorgoed verkeken!

5. Locatiealternatief
Het terrein van 't Kempke is een veel logischer locatie voor het nieuwe gemeenschapshuis. Gezien de toekomstige ontwikkeling van de woonwijk Het Stationskwartier, vormt het een centrale en toegankelijke plek die aansluit bij de behoeften van een nieuwe gemeenschap. Dit alternatief minimaliseert de impact op kwetsbare gebieden en biedt een praktische oplossing.

Waarom zou de gemeenteraad kiezen voor een optie die duurder en historisch onaanvaardbaar is?
Het Bovenste Hoornwerk daarentegen biedt unieke mogelijkheden voor een reconstructie die zijn historische en landschappelijke waarde benadrukt. Een gereconstrueerd hoornwerk kan uitstekend dienstdoen als evenemententerrein, wat niet alleen de geschiedenis eer aandoet, maar ook bijdraagt aan de leefbaarheid en culturele beleving van 5.1.2e .

6. Stop de waanzin
Het Bovenste Hoornwerk is erfgoed dat niet mag worden verkwanseld aan een gebouw dat elders beter past. Ons devies:

- **Stop de bouwplannen op het Hoornwerk.**
- **Kies voor 't Kempke als locatie ter bescherming van ons beschermde erfgoed.**
- **Doorloop alsnog een transparant en inclusief inspraakproces.**

Ik roep de gemeenteraad dan ook op af te zien van deze cultuurhistorische amputatie.

Stichting Beschermd Stadsgezicht 5.1.2e (SBSR)
5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e

R BRIEF AANGETEKEND NL
NL Frankering betaald 5.1.2f
326 gr. 110498 17-02-2025 13:57
PostNL
NL

3SRPKS495980461 2500EA 20019

Raad van State, Afdeling Bestuursrechtspraak
Postbus 20019
5.1.2e Den Haag

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 1 sub e	Nummers betreft die dienen ter identificatie van personen die bij wet of algemene maatregel van bestuur zijn voorgeschreven	45
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub f	De bescherming van andere dan in het eerste lid, onderdeel c, genoemde concurrentiegevoelige bedrijfs- en fabricagegegevens	23, 25, 42, 48, 63